

Landbouwhogeschool-Wageningen
CENTRUM VOOR LANDBOUWKUNDIG ONDERZOEK IN SURINAME

ENKELE SOCIOLOGISCHE ASPEKTEN VAN DE BEVOL-
KINGSRIJSTKULTUUR IN HET DISTRIKT NICKERIE.
(onderzoekprojekt 69/28)

P.N.G. van Steekelenburg

Verslag van een onderzoek verricht onder
leiding van Ir. J.T. Sital

december 1969

INHOUD

	Blz.
1. <u>Samenvatting</u>	5
2. <u>Voorwoord</u>	5
3. <u>Probleemstelling en methodiek</u>	6
3.1. Inleiding	6
3.2. Probleemstelling	7
3.3. Begrippen en hypothesen	7
3.4. Methode en type van onderzoek.	8
3.5. Techniek van het onderzoek	13
4. <u>Resultaten</u>	15
4.1. Gezins- en bedrijfsgegevens	16
4.2. Gegevens voortkomend uit het onderzoek	20
4.3. Korrelaties binnen de gegevens	32
5. <u>Konklusies en enkele opmerkingen</u>	36
6. <u>Literatuur</u>	38
Bijlage 1 Vragenlijst	39

1. SAMENVATTING

Met het doel iets meer te weten te komen van het bedrijfsbeheer van de boeren die zijn opgenomen in een bedrijfseconomisch onderzoek dat sinds april '67 in de bevolkingspolders van Nickerie wordt gehouden, is dit onderzoek opgezet. Hierbij ging het vooral om eventueel aanwezige verschillen in de kwaliteit van bedrijfsbeheer te ontdekken tussen beheerders van bedrijven van verschillende areaalgrootte, en dan na te gaan waardoor deze verschillen veroorzaakt worden.

Na enige literatuurstudie en een kennismaking met de boeren is besloten het onderzoek te beperken tot het nagaan van de relatie tussen bedrijfsbeheer en areaalgrootte, waarbij tevens gepoogd zou worden de invloed op bedrijfsbeheer na te gaan van de leeftijd van de bedrijfsbeheerder, het aantal jaren dat hij zelfstandig boer is, het genoten onderwijs, de gezinsgrootte, de houding t.a.v. de landbouw en onderwijs, en gebruik van informatiebronnen. Bedrijfsbeheer werd gedefinieerd te bestaan uit drie onderdelen: technische kennis, analyse van alternatieven m.b.t. produktiemethoden, een keuze maken uit deze alternatieven. Elk onderdeel werd geoperationaliseerd, waarna één en ander in een vragenlijst is gekomen. Deze vragenlijst werd voorgelegd aan vijftig boeren uit de verschillende areaalgrootteklassen.

De beheerders uit de grootste areaalgrootteklassen zijn gemiddeld betere beheerders gebleken, terwijl hun gemiddelde leeftijd relatief laag was, ze gemiddeld het geringste jaren zelfstandig boer waren, ze gemiddeld meer onderwijs hadden genoten, gemiddeld een groter gezin hadden, gemiddeld een iets positievere houding t.a.v. onderwijs en een minder positieve t.a.v. landbouw hadden en gemiddeld vaker gebruik maakten van informatiebronnen dan beheerders uit de andere areaalgrootteklassen.

Voorts is gebleken dat het noodzakelijk is om bij verder onderzoek van beheer gebruik te maken van psychologische onderzoekstechnieken om de persoonlijkheidskenmerken te kunnen isoleren die de uiteindelijke verklaring voor verschillen in beheer zullen vormen.

2. VOORWOORD

Dit onderzoek is opgezet als onderdeel van mijn studie in de sociologie van de niet-westerse gebieden aan de Landbouwhogeschool. De periode waarin het onderzoek werd verricht was 1 juli tot 31 december 1969.

Het onderzoek is ingepast in het vergelijkend bedrijfseconomisch onderzoek in Nickerie van ir. J.T. Sital, die tevens mijn mentor was. Hem ben ik zeer erkentelijk voor het verstrekken van vele gegevens over het distrikt Nickerie, de kleinlandbouw in dat distrikt, voor het beschikbaar stellen van de reeds door hem verzamelde informatie over de te onderzoeken bedrijven en de waardevolle adviezen tijdens het onderzoek.

Ook dank ik de assistenten van CELOS-Nickerie voor de plezierige samenwerking en de ondervonden medewerking. Verder spreek ik mijn dank uit voor de ter zake kundige kritiek en suggesties van drs. H.E. Lamur en drs. A.A.J. van der Cingel, verbonden aan resp. de Stichting Planbureau Suriname en het Bureau Landelijke Opbouw.

Tot slot dank ik alle niet-genoemde personen die mij behulpzaam zijn geweest bij het onderzoek.

3. PROBLEEMSTELLING EN METHODIEK

3.1. INLEIDING

Sinds april 1967 wordt er in de zgn. bevolkingspolders van het distrikt Nickerie een vergelijkend bedrijfseconomisch onderzoek verricht in verschillende areaalgroottesklassen van padibedrijven.

Nickerie is het meest westelijk gelegen distrikt van Suriname, en het strekt zich uit van de Atlantische Oceaan in het noorden tot Brazilië in het zuiden.

Vrijwel alle activiteiten zijn geconcentreerd in het noorden van dit distrikt. Landbouw is verreweg de voornaamste activiteit. De landbouw is een monokultuur van rijst, die bijzonder goed groeit op de jonge zeeklei waaruit dit gedeelte van Nickerie bestaat. Daar de kustvlakte voornamelijk "zwamp" is, zijn inpolderingen noodzakelijk om rijst te kunnen verbouwen, waardoor hier een typisch polderlandschap is ontstaan.

Het bevolkingsrijstareaal bestaat uit een aantal voormalige plantages (die ook waren ingepolderd) en polders speciaal voor de padikultuur aangelegd, deels door de boeren zelf. Het padi-areaal is aangesloten op een waterbeheersingsnet, een feit dat (voor de managers van de bedrijven zeer belangrijk) de mogelijkheden voor deze bedrijven zeer verruimt.

De boerenbevolking bestaat in rangorde van afnemende grootte uit Hindostanen, Javanen en Creolen. In Nieuw Nickerie, het distriktscentrum, is deze rangorde Creolen, Hindostanen en Javanen. De Creolen zijn afstammelingen van de plantageslaven die in 1863 vrij kwamen. De Hindostanen zijn van 1873 tot 1916 uit Brits-Indië hierheen gekomen op een vijfjarig arbeidskontraakt. De Javanen zijn sinds 1890 uit Nederlands-Indië ook op vijfjarige arbeidskontrakten hierheen gekomen. Dit alles ter vervanging van de plantageslaven die na de opheffing der slavernij in grote getalle ophielden met het plantagewerk.

Veel Hindostanen en Javanen maakten geen gebruik van de geboden mogelijkheid tot terugkeer na afloop van het kontraakt, doch vestigden zich als kleinlandbouwers blijvend in Suriname. Aanvankelijk hielden zij zich bezig met het kultiveren van de oude plantagegewassen, maar in deze eeuw zijn zij gaandeweg geheel op padi overgestapt (het waren allen rijsteters).

De bedrijven waarop zij padi verbouwden vertoonden in het begin een grote mate van uniformiteit: alle klein, daar de hele padikultuur met de hand was, later met steun van ossen. Via individuele ontginningen en transakties, en verder door inpolderingen en uitgifte van percelen door de overheid aan gevestigde boerengezinnen tot 1959, is er een verscheidenheid van areaalgrootten ontstaan.

In de veertiger jaren kwam er een kentering in de produktietechniek: van volledig met de hand en ossentraction naar gebruik van de trekkers. Deze overgang is voltooid in de vijftiger jaren. In de zestiger jaren kwam er een grote verandering in de produktiemethoden o.a. van overplanten naar inzaaien, van traditionele rijstrassen naar hoogwaardiger rassen, gebruik van kunstmest en bestrijdingsmiddelen en tenslotte de overgang van sikkelen naar combinen. Veel van deze verandering is waarschijnlijk toe te schrijven aan het demonstratie-effekt van de grootlandbouwbedrijven Wagingen en Prins Bernharpolder.

Voor een nadere beschrijving van het distrikt Nickerie verwijs ik naar GRIJPSTRA (1968).

Ten behoeve van het vergelijkend bedrijfsonderzoek zijn de per bedrijf bebouwde arealen gemeten, de kapitaalstructuur vastgesteld en veel andere structuurgegevens verzameld, terwijl inzet van arbeid en kapitaal langs boekhoudkundige weg gemeten wordt. Aan de belangrijke faktor bedrijfsbeheer - een moeilijk meetbare grootheid - is tot nu toe echter niet op systematische wijze aandacht besteed. Met het doel iets naders over deze faktor te weten te komen is dit praktijkonderzoek opgezet.

3.2. PROBLEEMSTELLING

Doel van het onderzoek is nagaan of er een verband bestaat tussen areaalgrootte en bedrijfsbeheer. Daarbij zal getracht worden de invloed na te gaan van leeftijd, genoten onderwijs, houding t.a.v. onderwijs, houding t.a.v. de landbouw en gebruik van informatiebronnen op bedrijfsbeheer.

3.3. BEGRIPPEN EN HYPOTHESEN

3.3.1. Hypothesen

1. Bedrijfsbeheerders met grote padi-areaal zijn betere beheerders dan degenen met kleiner areaal.
2. Jonge bedrijfsbeheerders zijn betere beheerders dan oudere.
3. Bedrijfsbeheerders die meer onderwijs hebben genoten zijn betere beheerders dan degenen die minder onderwijs genoten.
4. Bedrijfsbeheerders met een positieve houding t.a.v. onderwijs zijn betere beheerders dan degenen met een minder positieve houding t.a.v. onderwijs.
5. Bedrijfsbeheerders met een positieve houding t.a.v. landbouw zijn betere beheerders dan degenen met een minder positieve houding t.a.v. landbouw.
6. Betere bedrijfsbeheerders gebruiken vaker informatiebronnen

3.3.2. Definiëring begrippen

Bedrijfsbeheer is het nemen van beslissingen t.a.v. de keuze uit alternatieven m.b.t. economische activiteiten, bedrijfsondelen en produktiemethoden per bedrijfsonderdeel, ten einde een bepaald doel te maximaliseren met de middelen beschikbaar voor de persoon die beslist.

Areaalgrootte is het netto padi-areaal dat de beheerder beplant. Er wordt geen onderscheid gemaakt naar de titel: slechts het beheerde areaal wordt in ogenschouw genomen. De voorkomende titels zijn: eigendom, erfpacht, huur van gouvernement of huur van partikulieren.

Genoten onderwijs is het aantal jaren gewoon lager onderwijs en voortgezet lager onderwijs, en eventueel aansluitende kursussen. Het zeer zeldzaam voorkomen van gevallen waarin zoons met Mulo, Ulo of een gedeeltelijk voltooide Mulo- resp. Ulo-opleiding in de landbouw gaan, geeft bijna onveranderlijk als gevolgde opleiding een aantal jaren lager onderwijs.

Houding t.a.v. onderwijs is de waarde die de beheerder hecht aan onderwijs en het volgen van onderwijs.

Houding t.a.v. landbouw is de waarde die de beheerder toekent aan zijn situatie van landbouwer zijn.

Met informatiebronnen wordt bedoeld de wijze waarop of de perso(o)n(en) van wie de bedrijfsbeheerder gegevens krijgt over verschillende categorieën van informatie. De informatiebronnen worden onderscheiden in (a) communicatieve (alleen te gebruiken via een tussenpersoon die overdraagt) en (b) non-communicatieve informatiebronnen (gebruik is mogelijk zonder contact in woord of geschrift met andere personen).

Technische kennis is de kennis die de bedrijfsbeheerder heeft van het produktieproces en produktiemiddelen, afgezien van het feit of de beheerder deze kennis toepast of niet.

Doelstellingen zijn hetgeen de bedrijfsbeheerder wil bereiken op langere termijn binnen zijn bedrijf en voor zijn gezin. De doelstellingen geven richting aan zijn handelen.

Buitenwerk is het verrichten van economische activiteiten naast landbouw uitoefenen op eigen percelen. Deze activiteiten kunnen binnen de landbouw liggen (op grootlandbouwbedrijven, of loonwerk op andere kleinlandbouwbedrijven) of daarbuiten (bij overheidsdiensten bijvoorbeeld).

3.4. METHODE EN TYPE VAN ONDERZOEK

Aangezien dit een oriënterende studie is, zal het geen toetsende maar een beschrijvende analyse zijn, die poogt verbanden aan te geven tussen basisvariabelen en afgeleide variabelen.

Zoals elke methode afhankelijk is van het doel, is ook hier de methode aan het doel aangepast. Daar het noodzaak is om de boeren en hun sociale omgeving te leren kennen, vond er eerst een algemene oriëntatie binnen het gebied plaats. In deze periode kon nader gepreciseerd worden wat het doel van het onderzoek zou zijn, daar dit zoals gebruikelijk in het begin erg ruim was.

Ook werd de term bedrijfsbeheer gekozen in de plaats van het alternatief management, ondernemerschap. Volgens HEADY (1961) is ondernemerschap allereerst coördinatie, en daarnaast supervisie, waarbij hij het laatste als een activiteit van lagere orde beschouwt dan het eerste. De verhouding is ongeveer hetzelfde tussen ondernemerschap en bedrijfsbeheer. Daar ondernemer"schap" duidt op een persoonseigenschap, is dit gesloten voor verdere analyse door een aankomend socioloog, terwijl "bedrijfsbeheer" niet een eigenschap aanduidt, maar wijst op een scala van activiteiten. In een statische situatie met volledige kennis van alle gegevens is één plan opstellen voor het bedrijf voldoende voor altijd, en zou supervisie voldoende zijn. Echter noch de situatie in Nickerie is statisch, noch de kennis is volledig, waaruit blijkt dat coördinatie een absolute noodzaak is om een bedrijf goed te beheren. Om deze redenen is besloten verder de term "bedrijfsbeheer" te gebruiken als equivalent, met behoud van het coördinatie-aspekt.

Het werd verder duidelijk dat alleen middels een meten van de kwaliteit van bedrijfsbeheer iets gezegd zou kunnen worden over relaties met andere kenmerken. De vraag was nu: met welke kenmerken zijn er relaties? Allereerst de voor de hand liggende basiskenmerken als leeftijd, genoten onderwijs en areaalgrootte. Deze relaties werden in het vooronderzoek niet verder nagegaan daar het aantal vrije interviews met boeren vrij klein werd gehouden. Uit de vrije interviews kwamen mogelijke relaties naar voren met houding t.a.v. onderwijs, houding t.a.v. landbouw en progressiviteit.

Daar "op individueel niveau gerichtheid op vernieuwingen vaak samengaat met een meer moderne oriëntatie" volgens ROGERS (1965), leek het mij geoorloofd me te beperken tot het nagaan van de gerichtheid op vernieuwingen en dit dan te extrapoleren tot "progressiviteit" of "meer moderne oriëntatie". Redenen waarom progressiviteit niet nader onderzocht is.

Een belangrijke vraag nu was: hoe wordt de kwaliteit van bedrijfsbeheer gemeten? Als duidelijk is wat de vereiste functies voor goed bedrijfsbeheer zijn, kan worden nagegaan hoe deze functies worden vervuld. Met dit doel moeten de functies van de beheerder worden vastgesteld. BRADFORD and JOHNSON (1953) beschouwen als de functies van de bedrijfsbeheerder (1) observeren en ideeën opdoen, (2) analyseren en verder observeren, (3) beslissen op basis van de analyse, (4) handelen, en (5) verantwoordelijkheid dragen en accepteren. Deze indeling wordt herhaald in JOHNSON et al (1961). Daar het in de laatste publikatie ging om een theoretische analyse van bedrijfsbeheer, en mijn praktijkonderzoek meer gericht is op inzicht in verschillen in kwaliteit van bedrijfsbeheer en oorzaken daarvan, is deze indeling niet geheel overgenomen, zoals uit het volgende blijkt.

Goed bedrijfsbeheer vereist:

- a. kennis hebben van het produktieproces en produktiemiddelen (technische kennis);
- b. vergaren van informatie;
- c. inzicht in vóór- en nadelen van alternatieven;
- d. overwegen van alternatieven en kiezen daaruit.

- Ad a. Goed bedrijfsbeheer vereist, naast observeren, analyseren en beslissen een gedegen basis van technische kennis. Het is een gemeenplaats maar het blijft waar dat kennis de blik verbreedt. Er kan meer en beter geobserveerd worden als de kennis groter is, wat dan ook als eerste vereiste is gesteld.
- Ad b. Farm-management onderzoekers hebben in het verleden vastgesteld dat vijf typen van informatie belangrijk zijn bij de besluitvorming van de landbouwers, zoals JOHNSON and HAVER (1960), en HEADY (1961): Deze vijf informatie-categorieën zijn:
1. prijzen van te kopen en te verkopen goederen en diensten;
 2. bestaande techniek (mest, rassen, opbrengsten);
 3. technologische veranderingen (nieuwe bestrijdingsmiddelen en machines);
 4. menselijke relaties en verwantschappen: personen met wier belangen rekening moet worden gehouden bij het nemen van beslissingen (gezins- en familieleden, burens en vrienden, vertegenwoordigers en gehuurde arbeiders);
 5. regelingen van economische, politieke en sociale instituties die van belang zijn voor het bedrijf: formele groepen wier activiteiten het bedrijf beïnvloeden (bestuur op nationaal, regionaal en lokaal niveau; kerkelijke regelingen, waterschapsregelingen, dorpsbestuursmaatregelen enz.).
- Ad c. Alternatieven zijn er (zie definitie van bedrijfsbeheer) t.a.v. economische activiteiten, bedrijfsonderdelen en produktiemethoden per bedrijfsonderdeel. Hierbij worden onder alternatieven van economische activiteiten verstaan:
1. volledig in de landbouw op eigen bedrijf;
 2. gedeeltelijk landbouw op eigen bedrijf en daarnaast buitenwerk;
 3. volledig met landbouw op eigen percelen ophouden.
- Dit alternatief wordt buiten het onderzoek gelaten, omdat over deze groep alle gegevens ontbreken.
- Een bedrijfsonderdeel is een produktie-eenheid die ook buiten het bedrijf als een zelfstandige produktie-eenheid wordt beschouwd. Indien echter voor het produktief maken van die eenheid merendeels diensten worden verricht met deze eenheid voor andere ondernemers, moet deze eenheid als een afzonderlijke economische activiteit worden beschouwd. Een combine kan volgens deze definiëring als een bedrijfsonderdeel worden beschouwd op een bedrijf van 150 ha, daar dit apparaat merendeels produktief is op het eigen bedrijf. Op een bedrijf van 40 ha, waar de combine voor het grootste deel van de draaiuren en inkomsten voor andere boeren werkt, is dit een aparte economische activiteit. Wordt er alleen gewerkt op eigen bedrijf (van 40 ha) dan is het weer een bedrijfsonderdeel.
- Ten aanzien van bedrijfsonderdelen is er niet veel keus, daar mede door de uitgevoerde kultuurtechnische werken, de percelen het meest geschikt zijn voor padiverbouw.

Droge gewassen als citrus worden slechts op zeer beperkte schaal verbouwd. De resterende alternatieven t.a.v. bedrijfs- onderdelen bestaan uit trekkerbezit en vee (combine-, winkel-, droger- en pelmolenbezit behoren tot keuze van economische activiteiten).

Nadat nu vastgesteld is wat de vereiste functies zijn voor goed bedrijfsbeheer, is het mogelijk om de kwaliteit van bedrijfsbeheer af te meten naar de mate waarin deze functies worden vervuld. KAHLON and ACHARYA (1967) konkludeerden dat bedrijfsbeheer te beoordelen was naar aktueel gedrag m.b.t. het bedrijf, bijv. op tijd zaaïen van de gewassen. Dit is een andere formulering van hetzelfde. De schrijvers van laatstgenoemde studie hadden een lijst opgesteld van beslissingen die de boeren moesten nemen m.b.t. de produktie van mais en tarwe, en hebben nagegaan welke beslissingen significant anders genomen werden door de boeren met een hoog inkomen vergeleken bij boeren met een laag inkomen. Uiteraard was het niet mogelijk om deze lijst van beslissingen voor te leggen aan de (padi verbouwende) bedrijfsbeheerders in Nickerie, temeer niet daar ik pas kennis nam van deze publikatie op het moment dat de interviews reeds gehouden werden. Wel bleken er overeenkomsten te bestaan tussen de beslissingen die genoemde schrijvers hanteerden en de hier geselecteerde keuzemomenten.

Om vast te stellen welke keuzemomenten binnen het padiproduktieproces waarschijnlijk zouden zijn te onderscheiden, is met ir. Sital en medewerkers, die ter zake kundig zijn, het gehele produktieproces doorgelicht. Alle keuzemomenten werden genoteerd, en deze lange lijst - in elke fase moeten of kunnen bepaalde handelingen worden verricht - is doorgenomen in vrije interviews met een aantal boeren uit de verschillende areaalgroottesklassen. De keuzemomenten waarop allen op dezelfde manier reageerden zijn om die reden verwijderd.

Elk handelen is gericht op een doel. De handelende persoon is zich daar niet altijd van bewust, maar ook dan vervult het een belangrijke richtinggevende functie. In het begin van dit praktijkonderzoek gericht op het beoordelen van bedrijfsbeheer naar de mate waarin consequent de doelstellingen worden nagestreefd. Hiertoe zou ook rekening moeten worden gehouden met alle structurele beperkingen in Nickerie, zoals het ontbreken van nieuwe arealen voor de padikultuur, geringe beroepsdifferentiatie en daarbinnen slechts zeer beperkte mogelijkheden tot vertikale mobiliteit. Een sommering van de mogelijke combinaties van de persoonlijke kenmerken als genoten onderwijs en aantal afhankelijke gezinsleden, verder de doelstellingen en tenslotte de structurele beperkingen die voor ieder slechts werkzaam zijn voor zover hij daarmee gekonfronteerd wordt, gaf een aantal van meer dan tweehonderd. Elk van deze combinaties zou een waarde moeten worden toegekend die met de situatie overeen zou komen. Deze methode is niet toegepast

daar (1) er slechts vijftig interviews konden worden gehouden door tijdgebrek, waardoor maximaal een kwart van de kombinatiemogelijkheden zou kunnen voorkomen, en (2) het zeer ingewikkeld bleek elke ombinatiemogelijkheid een waarde toe te kennen die volledig uitgewogen was, ook t.a.v. de andere mogelijkheden. Een alternatief voor dit schema van objectieve beoordelingskriteria is de subjektieve beoordeling, waarbij gewerkt wordt met een druk van een respondent gekombineerd met antwoorden op een aantal feitelijke vragen. In overleg met Drs. Lamur en Drs. van der Cingel is toen besloten de subjektieve manier te gebruiken, echter met daarbij een uitgebreide verantwoording van de wijze waarop dit geschiedde. Bij het toetsen van dit systeem bleek toch de subjektiviteit een bezwaar, met daarbij uiteraard invloed van ideosyncratische factoren van de beoordelaar. Op deze wijze werd een aanvechtbare beoordeling gegeven, die misschien zelfs van dag tot dag verschilt, waardoor er variaties in de gegeven waarde voor kwaliteit van bedrijfsbeheer zouden ontstaan, die niet afkomstig zijn van de beheerder. Hierom werd tenslotte besloten een zuiver bedrijfseconomische maatstaf aan te leggen voor bedrijfsbeheer, gekorrigeerd met de persoonlijke situatie van elke respondent. De bedrijfseconomische maatstaf houdt in dat gelet wordt op het maximaliseren van inkomen met de geringste kosten. Winstmaximalisatie is niet gekozen als maatstaf omdat tijdens het vooronderzoek bleek dat kosten niet erg gedifferentieerd en zeer onvolledig beseft werden. Zo wordt bijvoorbeeld de arbeid van gezinsleden zelden als kosten of besparingen gezien.

De doelstellingen werden dus niet meer betrokken bij de beoordeling en de beperkingen van structurele aard slechts voor zover ze doorklinken in de argumentering van bepaalde activiteiten door de beheerder. Hiermee zijn we gekomen tot een tweedeling van beheer en doelstellingen. Toch zijn de doelstellingen gehandhaafd als onderdeel, daar er misschien een relatie te ontdekken is met bedrijfsbeheer. Hiertoe wordt geïnformeerd naar de doelstellingen van de respondent als bedrijfsbeheerder en als gezinshoofd. Ik ben me bewust dat deze twee sectoren der doelstellingen zeer nauw met elkaar verweven zijn in de bevolkingsrijstbouw, die immers op gezinsbasis is georganiseerd.

Daar doelstellingen gericht worden door waarden lijkt het zinvol om daarover iets meer te weten. Het gehele waardesysteem vastleggen zou een diepgaand en langdurig onderzoek vereisen. Om dit belangrijke aspekt toch niet geheel terzijde te schuiven, is het beperkt tot nagaan wat onafhankelijkheid, hard werken en geld verdienen betekent voor de respondenten. Juist deze waarden zijn gekozen omdat overmechanisatie, geen buitenwerk verrichten en het tot nu toe mislukken van coöperaties waarschijnlijk veroorzaakt worden door een zeer hoge waardering voor "onafhankelijkheid", terwijl "geld verdienen en hard werken" dit juist kunnen doorbreken. Voor degene die zich afvraagt of dit wel waarden zijn, móge ik wijzen op wat Max Weber in "Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus" als waarden behorend tot de protestantse ethiek van de Renaissance noemt: hard werken en sober leven".

Een uiting van het waardensysteem is de waardering van beroepen. Natuurlijk speelt bij deze waardering ook mee de schaarsheid van beoefenaars van een bepaald beroep, die daardoor "goed in de markt liggen". Tevens speelt een etnisch overwicht in een aantal beroepen mee bij de waardering daarvan. De beroepenwaardering beïnvloedt de keuze van economische activiteiten van de beheerder, en de richting waarin vaders hun kinderen stimuleren.

Nadat we gesproken hebben over de verbanden die zullen worden nagegaan en hoe bedrijfsbeheer moet worden gemeten, rest nog de vraag op welke wijze dit gaat geschieden. Bij het meten van de kwaliteit van bedrijfsbeheer moet ieder precies dezelfde prikkels krijgen om gelijke scoringskansen te hebben. Dit is alleen het geval bij het formele, gestructureerde interview, wat daarom ook gekozen is als onderzoekstechniek.

3.5. TECHNIEK VAN HET ONDERZOEK

Om kennis te maken met het gebied en de bevolking werden allereerst enkele bedrijven bezocht. Toen het doel van het onderzoek was vastgesteld en de lijst van keuzemomenten opgesteld, werden twaalf gerichte informele interviews gehouden waarin de lijst uitgetest werd. Het bleek dat voornamelijk de keuzemomenten t.a.v. de produktiemethoden onderscheidden, die dan ook zijn opgenomen in de vragenlijst (bijlage 1).

Nadat besloten was dat de meest geschikte vorm om bedrijfsbeheer te meten het formele interview was (zie par. 3.4), is overgegaan tot het nummeren per areaalgrootteklasse van de personen die de populatie vormen. Definiëring van de populatie was hier geen probleem, daar het om een zeer duidelijke, reeds bekende groep personen gaat.

De populatie bestaat uit 162 boeren verdeeld over drie areaalgrootteklassen nl. 1-2 ha, 4-6 ha en 8-20 ha. Elke klasse heeft ongeveer gelijke aantallen respondenten. De klasse 1-2 ha is onderverdeeld in ongeveer gelijke aantallen Javanen en Hindostanen. De twee andere klassen bestaan geheel uit Hindostaanse boeren. De populatie is eigenlijk reeds een sample, purposive getrokken uit de boeren in de bevolkingspolders door ir. Sital ten behoeve van zijn bedrijfs-economisch onderzoek. We zouden de populatie dus de "mastersample" kunnen noemen. Uit deze "mastersample" is m.b.v. een lotingstabel een aselekte proportionele steekproef getrokken van vijftig boeren, aan wie de vragenlijst werd voorgelegd. Bij het trekken van de steekproef zijn boeren die een combine, een pelmolen, een droger, een winkel of meerdere huizen, kortom andere bedrijfsonderdelen beheerden, verwijderd om de homogeniteit te vergroten. Dit opdat bij het meten zo min mogelijk andere factoren de antwoorden zouden beïnvloeden, waardoor de onderlinge vergelijkbaarheid vergroot werd.

Alle boeren verbouwen vrijwel uitsluitend padi, gebruiken geen ossentraktie meer maar een trekker en hebben geen andere bedrijfsonderdelen buiten ev. loonwerk met machines en wat vee.

De vragenlijst telt 67 vragen. De lijst werd in zes proefinterviews uitgetest en hierbij bleken de vragen 48 en 57d zó eensluidend te worden beantwoord, dat besloten werd deze achterwege te laten. Vraag 58 was slecht geplaatst en is niet gesteld. De onderdelen 10, 11 en 19 van vraag 23 zijn niet gesteld daar dit irrelevante bronnen bleken te zijn.

De volgorde in de lijst is als volgt:

- a) 1- 5 : informatief. Dit gedeelte kon zeer kort gehouden worden, daar er van elke respondent een z.g. "blad kantoor" was gemaakt, waarop persoons-, gezins- en bedrijfsgegevens waren opgenomen. Deze gegevens waren gehaald uit de inventarisatie en dagformulieren, ten behoeve van het bedrijfseconomisch onderzoek opgemaakt van alle boeren in de "mastersample".
- b) 6-18 : overwegen van alternatieven en keuze daaruit.
- c) 19-22 : inzicht in vóór- en nadelen van alternatieven.
- d) 23 : over informatiebronnen en -categorieën.
- e) 24-32 : technische kennis.
- f) 33-37 : houding t.a.v. landbouw.
- g) 38-45 : houding t.a.v. onderwijs.
- h) 46-52 : doelstellingen en waarden.
- i) 53-57 : gerichtheid op vernieuwingen.
- j) 58 : achterwege gelaten.
- k) 59-66 : keuze van economische aktiyiteiten; hoort bij de vragen 6-18.
- l) 67 : beroepenwaardering.

Zoals blijkt loopt de volgorde van de meer oppervlakkige gegevens via het bedrijf naar het saai informatiegedeelte (juist om de saaiheid ongeveer op de helft van de tijdsduur) en vandaar naar meer persoonlijke vragen. Deze volgorde wordt vaak genoemd als bevredigend.

ad b en ad k. De vragen naar redenen voor gemaakte keuzen zijn alle openended. De antwoordmogelijkheden die staan voorgedrukt mogen de indruk wekken dat het tegendeel het geval is, maar dit voordrukken is slechts gedaan om het de interviewer te vergemakkelijken en verder niet. Antwoorden die niet geheel in één of meerdere der voorgedrukte mogelijkheden waren weer te geven, werden volledig uitgeschreven. Aan alle gegeven antwoorden werd een waarde 0, 1 of 2 toegekend in dit onderdeel. De waarden werden toegekend voor de mate waarin ze duiden op streven naar inkomensmaximalisatie, echter niet los van de persoonlijke situatie. Gaf een respondent als reden van bv. inzaaien op, dat hij tekort aan arbeidskrachten had, dan kon onmiddellijk worden nagezien in zijn gezinsgegevens hoeveel krachten er beschikbaar waren voor de landbouw.

Dit gerelateerd aan het beheerde areaal en een vaste ratio voor de benodigde hoeveelheid arbeid per ha voor overplanten, gaf een inzicht in de juistheid van dit antwoord. Het was hierbij niet zozeer de bedoeling om de respondent te controleren als wel om na te gaan of de respondent in zijn situatie juist gehandeld had, nog steeds uitgaande van streven naar inkomensmaximalisatie. Antwoorden als "geen water" op de vraag waarom de respondent niet eerder een tweede gewas had dan in het jaar door hem opgegeven, waren natuurlijk eenvoudig na te gaan bij het ressortskantoor van LVV (Min. van Landbouw, Veeteelt en Visserij). Dit bleek een bevredigende wijze voor het toekennen van waarden. Aan alle items werd hetzelfde gewicht toegekend. Onderzoek heeft in de praktijk uitgewezen dat het toekennen van differentiële gewichten bijna of helemaal niets uitmaakt v.w.b. de uitkomsten van een onderzoek. Slechts daar waar uit de aard der vragen een onevenredige verkleining van de kans op hoge scores voortvloeiende, vergeleken bij de andere respondenten, werd een groter gewicht toegekend. De totaalscore voor dit onderdeel was een somming van de toegekende waarden aan de genoemde antwoordmogelijkheden.

- ad c. De vragen van dit onderdeel zijn voor de helft open-ended, de andere helft bestaat uit gesloten vragen. De eerste helft vraagt de respondent een exposé te geven. Ook hier worden weer punten toegekend, ditmaal enkel en alleen afhankelijk van het gegeven antwoord.
- ad e. Dit vormt samen met b, c en k de onderdelen waarmee bedrijfsbeheer gemeten wordt. De scores op al deze onderdelen worden gesommeerd per respondent.
- ad f. Met een additieve index wordt deze houding gemeten. Hierbij worden aan de antwoorden de waarden 0, 1 of 2 gegeven.
- ad g. Hierbij worden de waarden 0 en 1 gehanteerd voor de gegeven antwoorden, die weer gesommeerd worden en geacht worden de houding t.a.v. onderwijs te meten.
- ad h. Slechts informatief wordt op dit onderwerp ingegaan.
- ad i. De laatste additieve index, met hierbij de waarden 0, 1 en 2 resp. 0 en 1 door elkaar gebruikt.
- ad j. Middels zes drietallen is 90% der gegeven antwoorden om te zetten in een sluitende volgorde van beroepenwaardering. Het aantal mogelijke drietallen voor 6 beroepen is 28, maar door een gerichte selectie na het vooronderzoek kon dit worden teruggebracht tot de huidige omvang, daar de voorkeuren nogal duidelijk lagen voor twee der zes genoemde beroepen.

4. RESULTATEN

Nadat de interviews waren gehouden, werd een aanvang gemaakt met de verwerking van de opgenomen gegevens. Binnen deze gegevens zal worden nagegaan of de onder 3.3 hypothesen

verworpen of onderschreven zullen worden.

Het interviewen is verlopen zonder weigeringen. Terzijde moet opgemerkt worden dat de kans op weigeringen niet erg groot was, daar alle interviews gehouden werden met als tolk de persoon die tweemaal per week bij dezelfde boer komt om gegevens op te nemen ten behoeve van het bedrijfseconomisch onderzoek. Wel moest ik gemiddeld 2x het huis van de respondenten bezoeken daar de meeste interviews in de oogsttijd van het hoofdgewas en de planttijd van het tweede gewas plaatsvonden. Slechts twee respondenten zijn uitgevallen daar zij zelfs na 6 huis- en bedrijfsbezoeken niet te treffen waren. Er werd met vijf verschillende tolken gewerkt, die allen reeds ervaring hadden in het opnemen van gegevens.

4.1. GEZINS- EN BEDRIJFSGEGEVENS

Om een beeld te geven van de gezinnen en de bedrijven volgen hieronder allereerst gegevens daarover.

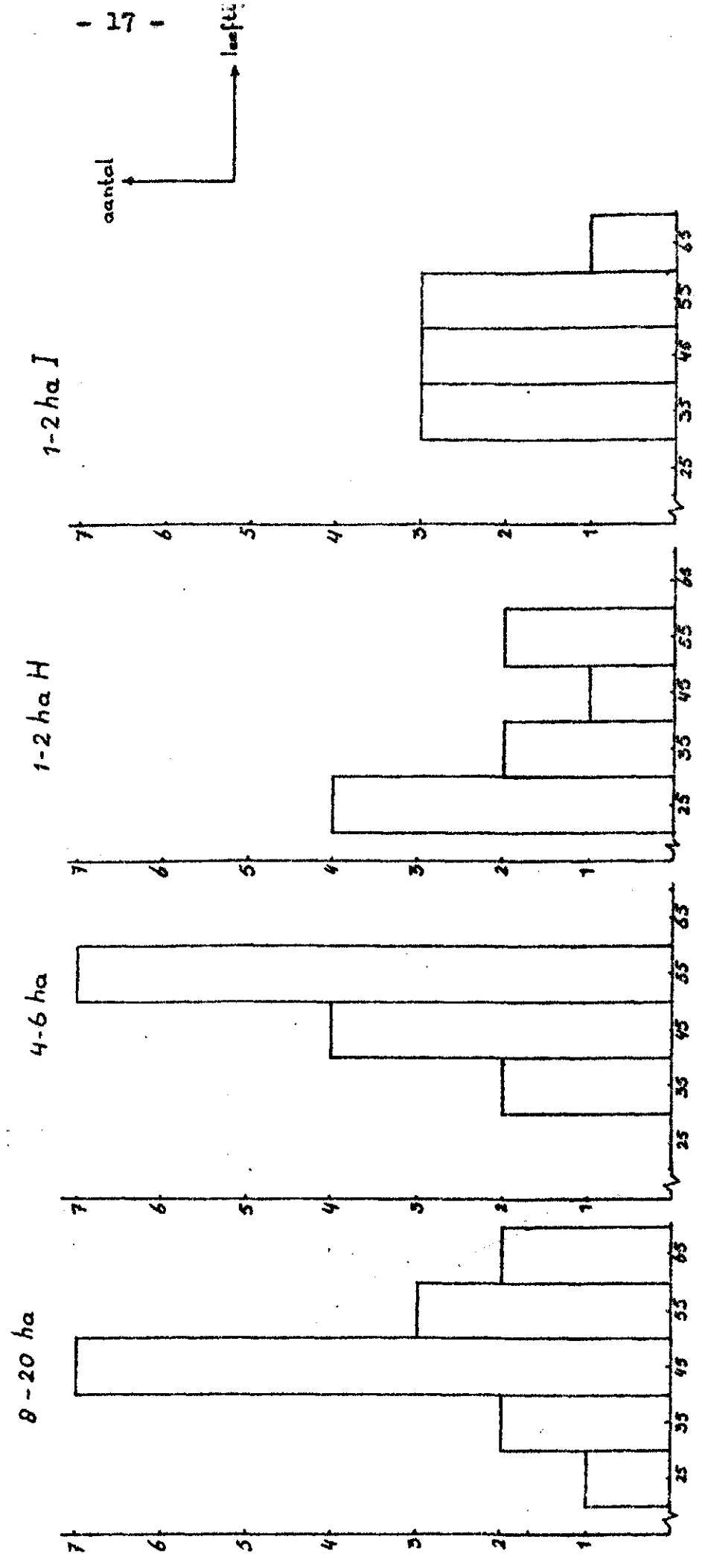
Zoals blijkt uit fig. 1 is in de areaalgrootteklasse 4-6 ha het zwarte punt van de leeftijden der bedrijfsbeheerders het meest verschoven naar de hogere leeftijden. Dit wordt ook geïllustreerd door de gemiddelde leeftijd per grootteklasse die in tabel 1 is vermeld. In tabel 1 is ook opgenomen de gemiddelde gezinsgrootte.

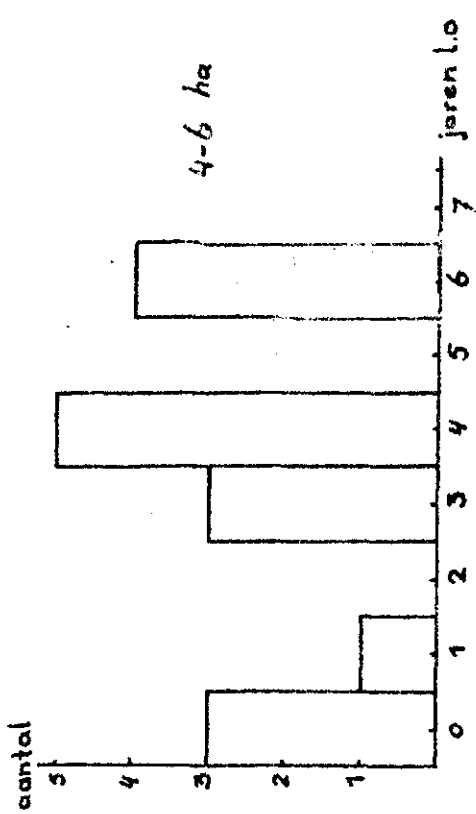
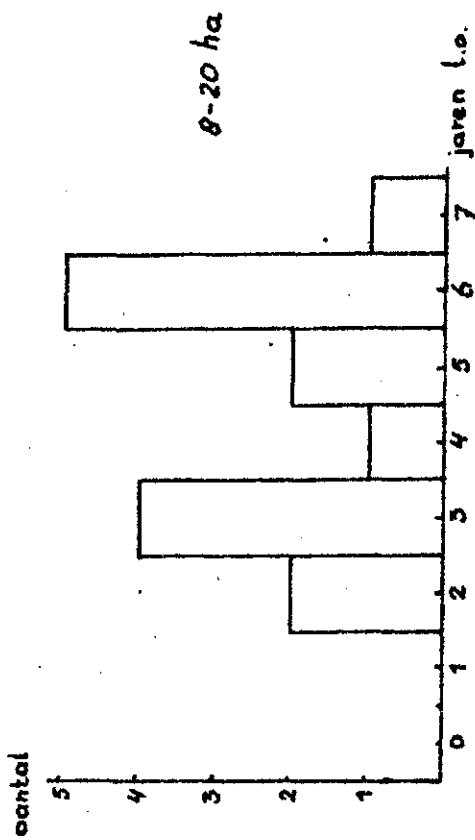
Tabel 1. Gemiddelde gezinsgrootte, gemiddeld aantal arbeidskrachten per gezin in de landbouw, en gemiddelde leeftijd beheerders per areaalgrootteklasse

	grootteklasse				
	8-20 ha	4-6 ha	1-2 ha H	1-2 ha J	
gezinsgrootte	10,7	8,5	7,4	8,1	
gezinsleden in landb.	4,5	2,8	2,8	3,1	
leeftijdbeheerders	43,8	49,1	37,0	45,0	
	n = 15	n = 16	n = 9	n = 10	50

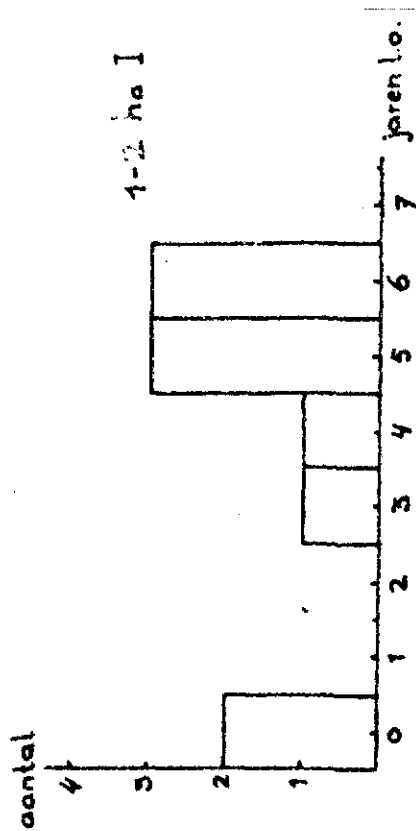
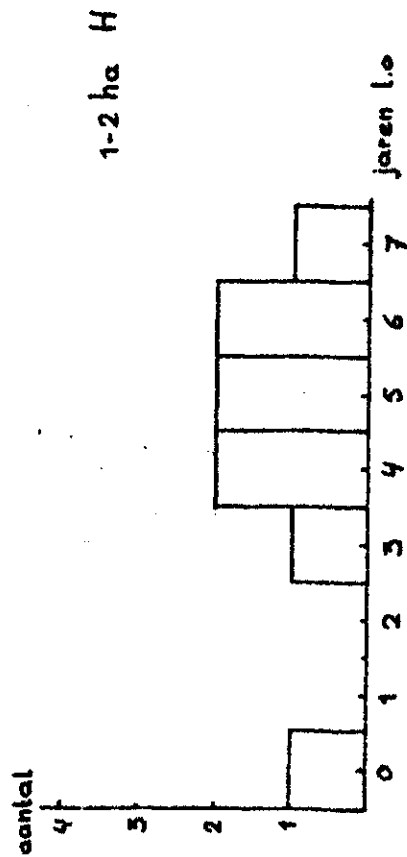
Deze neemt af met name in areaalgrootte, wat niet het geval is met het aantal arbeidskrachten dat per gezin in de landbouw werkzaam is. Met "personen in de landbouw werkzaam" worden bedoeld de personen die bij de inventarisatie t.b.v. het bedrijfseconomisch onderzoek als hoofdberoep landbouwer hebben opgegeven. Bij de arbeidskrachten is het opvallend dat zowel de klasse 4-6 ha als 1-2 ha H evenveel gezinsarbeid beschikbaar hebben voor het bedrijf, terwijl het te bewerken areaal nogal verschilt. Dit wordt ten dele verklaard door het hogere percentage boeren uit de 4-6 ha-klasse, die een trekker bezitten. (25% resp. 10% voor 4-6 ha en 1-2 ha. De boeren van de 8-20 ha-klasse hebben voor 87% een trekker.) Voor een ander deel wordt dit verklaard door de hogere gemiddelde leeftijd van de 4-6 ha groep, waardoor die een geringere arbeidsprestatie kunnen leveren. Tenslotte wordt een deel verklaard doordat 90% van de beheerders uit de 1-2 ha-klasse buitenwerk verrichten, terwijl in de 4-6 ha-klasse dit 65% is.

Figuur 1. Frequentiehistogram van leeftijd bedrijfsbeheerder en areaalgrootte

Figuur 2. Frequentiehistogram voor het aantal jaren lager onderwijs gevolgd door de beheerder; per areaalgrootteklasse

Het aantal jaren lager onderwijs dat de beheerders gevolgd hebben verschilt aanzienlijk per areaalgrootteklasse. De frekwenties zijn vermeld in figuur 2, terwijl de gemiddelden per areaalgrootteklasse van 8-20 ha naar 1-2 ha J respectievelijk zijn: 5,2 - 3,5 - 4,5 - 4,0. Het lage gemiddelde voor de 4-6 ha-klasse wordt waarschijnlijk voor een deel veroorzaakt door de hoge gemiddelde leeftijd, maar niet helemaal, daar het verschil tussen 8-20 ha-klasse en 1-2 ha H niet te verklaren is uit lagere leeftijd, daar (zie tabel 1) die voor de laatstgenoemde klasse aanzienlijk lager is, en het gemiddeld genoten onderwijs ook lager is.

Het gemiddelde areaal per bedrijf in de verschillende areaalgrootteklassen is in tabel 2 weergegeven.

Tabel 2. Gemiddeld areaal per bedrijf per areaalgrootteklassen

	areaalgrootteklasse			
	8-20 ha	4-6 ha	1-2 ha H	1-2 ha J
gemiddeld areaal	12,1 ha	5,2 ha	1,5 ha	1,7 ha

De wijze waarop de percelen verkregen werden, verschilt per areaalgrootteklasse aanzienlijk. Zoals in tabel 3 te zien is, hebben de boeren van de 8-20 ha-klasse voor 50% hun aantal percelen (wat ongeveer 40% van het areaal is) van het gouvernement in huur gekregen bij de meer recente landuitgiften, terwijl dit voor de andere klassen laag tot zeer laag is. Dit is zeer laag als men bedenkt dat het bij de 8-20 ha-klasse om 50% van 57 percelen gaat voor een totaal van 15 boeren, terwijl het bij het ogenschijnlijk hoge percentage bij de Javaanse boeren gaat om 6 van de 13 percelen die deze 10 boeren gezamenlijk beheren. Het lijkt erop dat de groteren, om welke reden dan ook, meer bevoordeeld zijn bij de uitgifte van percelen dan de kleineren, terwijl vrijwel alle beheerders opgeven op dit ogenblik naar percelen uit te kijken. Degenen die niet meer naar percelen uitkijken op dit ogenblik (10-15% voor alle klassen, behalve de groten) gaven als reden hiervoor op dat het nooit lukte. Moeten we hierbij gaan denken aan de vicieuze cirkel van de kleine man die zoekt uit zijn situatie te komen, wat echter niet lukt waardoor hij berust en daardoor de kans om ooit zijn situatie te verbeteren vrijwel tot nul reduceert?

Tabel 3. Wijze waarop percelen verkregen werden per areaalgrootteklasse

wijze verwerving	areaalgrootteklasse				
	8-20 ha	4-6 ha	1-2 ha H	1-2 ha J	
van vader	25%	42%	90%	23%	
van overheid	50%	29%	0	45%	
van partikulieren	25%	29%	10%	32%	
	100% = 57	100% = 34	100% = 11	100% = 12	
	n = 15	n = 16	n = 9	n = 10	50

In het voorgaande is reeds gesproken over het verrichten van buitenwerk. Bij de inventarisaties, verricht ten behoeve van het bedrijfseconomisch onderzoek, had van de klasse 8-20 ha 40% der boeren opgegeven een nevenberoep te hebben. Dit was loonwerken met eigen trekker (2x), chauffeur (1x), wachter (1x), timmerman (1x), handelaar (1x), en arbeider in een zaagmolen (1x). Van de klasse 4-6 ha gaf 55% op een nevenberoep te hebben: arbeider in een zaagmolen (1x), grootlandbouwbedrijf (2x), timmerman (2x), wachter (1x), politieagent (1x) en veehouder (1x). Van de klasse 1-2 ha der Hindostanen gaf 90% op een nevenberoep te hebben: grootlandbouwbedrijf (2x), arbeider in overheidsdienst (1x), zaagmolen (1x), chauffeur (2x), sjouwer (1x), en wachter (1x). Van de klasse 1-2 ha der Javanen gaf 100% op een nevenberoep te hebben: visser (2x), timmerman (2x), tuinman (1x), cipier (1x), schrijver (1x), houthakker (1x), en voorman op grootlandbouwbedrijf (1x). De percentages voor de klassen zijn dus 40% - 55% - 90% - 100%.

Per areaalgrootteklasse is het gemiddeld aantal jaren zelfstandig boer zijn berekend (zie tabel 4). De Javaanse boeren zijn gemiddeld het grootste aantal jaren zelfstandig terwijl de boeren uit de 8-20 ha-klasse het kleinste aantal jaren zelfstandig zijn.

Tabel 4. Gemiddeld aantal jaren zelfstandig boer per grootteklasse

	areaalgrootteklasse			
	8-20 ha	4-6 ha	1-2 ha H	1-2 ha J
jaren zelfst.	17,0	20,6	17,3	22,9

De grootte van de bedrijven van de vaders der geïnterviewde beheerders - we zouden ook kunnen zeggen: de afkomst - gaf een zeer duidelijke overeenkomst te zien, uitgedrukt in dezelfde areaalgrootteklasse of niet, tussen de grootteklasse van de vaders en de zoons. Hier wordt bedoeld de grootte van de bedrijven van de vader op het moment dat de respondent zelfstandig boer werd (zie tabel 5). Deze overeenkomst wordt echter minder significant als we bedenken dat een aantal beheerders bedrijven beheren waarvan hun vader de eigenaar is. De zoon heeft dan alleen de leiding van het bedrijf gekregen, en houdt indien de vader niet seniel is, soms ruggespraak met zijn vader. Het is echter niet precies bekend hoe groot het aantal voor hun vader behorende zoons is.

Tabel 5. Frekwentietabel voor overeenkomst in areaalgrootte van vaders en zoons bedrijf

vader \ zoon	areaalgrootteklasse				
	8-20 ha	4-6 ha	1-2 ha H	1-2 ha J	
8-20 ha	53%	28%	10%	0	
4- 6 ha	18%	42%	10%	10%	
1- 2 ha	23%	15%	67%	80%	
0 ha	6%	15%	11%	10%	
	100%	100%	100%	100%	n = 50

4.2. GEGEVENS VOORTKOMEND UIT HET ONDERZOEK

4.2.1. Keuzen uit alternatieven

4.2.1.1. Het hoofdgewas inzaaien of overplanten

Van de vijftig onderzochte boeren zaaiden dertig beheerders hun hoofdgewas geheel of gedeeltelijk in. Naar het tweede gewas is niet geïnformeerd daar dit onveranderlijk wordt ingezaaid. Het percentage der boeren die geheel of gedeeltelijk inzaaiden, staat in tabel 6, waarin duidelijk tot uiting komt dat de grotere beheerders meer de inzaaimethode gebruiken dan de kleinere beheerders.

Tabel 6. Frekventies van inzaaien en overplanten per areaalgrootteklasse

plantmethode	areaalgrootteklasse			
	8-20 ha	4-6 ha	1-2 ha H	1-2 ha J
alléén overplanten	14%	31%	78%	50%
kombinatie	46%	44%	11%	10%
alléén inzaaien	40%	25%	11%	40%
	100%= 15	100%= 16	100%= 9	100%= 10

Bij de kleinen komt de combinatie van beide methoden uiteraard veel minder voor, daar ze veel minder percelen per bedrijf hebben en dus meestal voor 100% moeten kiezen voor één van beide methoden. Het is voor de kleinen relatief een zwaardere beslissing daar het voor 100% van het bedrijf gaat gelden, terwijl groten eerst één perceel kunnen proberen.

De reden waarom men inzaaide, waren vrijwel onveranderlijk (a) gemakkelijker en sneller (69% der gevallen), (b) goedkoper (48%) en (c) te kort aan arbeidskrachten (36%). De verdeling van de antwoorden over de areaalgrootteklassen is in tabel 7 te zien. Bij het doornemen van de argumenten van de 8-20 ha-klasse voor overplanten of inzaai moet worden bedacht, dat dit de argumenten zijn van een groep die voor 93% geheel of gedeeltelijk inzaait. De verdeling over de areaalgrootteklassen van de redenen voor inzaai (a) en (b) lijkt aardig op de verdeling van (c). Door (b) en (c) wordt ongeveer hetzelfde aangeduid: het is goedkoper in te zaaien dan dure arbeidskrachten te moeten inhuren om te kunnen overplanten.

Bij de verdeling van de redenen voor overplanten springt in het oog dat argument (a) niet door de klasse 8-20 ha wordt gebruikt, en meer door de kleinere klassen. Dit duidt erop dat voor de kleinen de opbrengst - die in zijn totaliteit toch al klein is - een grotere rol speelt dan bij de groten, waar arbeidstekort en minimale kosten bij het gebruik daarvan, meer benadrukt worden.

Tabel 7. Verdeling van de redenen voor inzaai en overplanten over de verschillende areaalgrootteklassen

inzaairedenen	areaalgrootteklasse in ha				
	8-20	4-6	1-2 H	1-2 J	
a. gemakkelijk en snel	10	8	1	3	22
b. goedkoper	6	4	0	5	15
c. te kort aan arbeid	5	4	2	1	12
andere reden	2	1	0	0	3
overplantredenen					
a. opbrengst hoger	0	3	4	4	11
b. zekerheid	2	5	3	1	11
c. genoeg gezinsarbeid	3	2	2	2	9
d. perceel ongeschikt	3	4	2	0	9
e. klein perceel	2	2	3	2	9
andere reden	2	6	6	1	15

4.2.1.2. De keuze het hoofdgewas te sikkelen of te combineren

De keuze tussen sikkelen en combineren werd eveneens voorgesteld aan de beheerders. In tegenstelling tot de verwachting waren het meer boeren uit de middenklasse dan van de grote klasse die alle percelen combineren: resp. 44% en 27%. Maar in de vorige zin ligt ook al de oplossing besloten, want de groten hebben een veel meer versnipperd bedrijf met percelen die vaak niet allemaal goed ontsloten zijn. Uit tabel 8 blijkt dat geen enkele der beheerders uit de 8-20 ha-klasse meer volledig sikkelt, terwijl dit bij de 4-6 ha-klasse nog altijd 12% is. Waarschijnlijk zouden de percentages "volledig combineren" hoger zijn als er voldoende combines in de bevolkingsspolders aanwezig waren; dit omdat volgens tabel 9 de meest opgegeven reden om te sikkelen was het niet op tijd een combine kunnen krijgen. Men bedoelt hiermee dat langer wachten flinke opbrengstverliezen zou veroorzaken. Ook gaven beheerders van grote bedrijven als reden om te sikkelen op, dat een perceel te klein was, m.a.w. zo klein dat een combine daarvoor niet kon komen. Vanuit dit gezichtspunt is het zeer waarschijnlijk dat veel kleine percelen gesikkeld zullen worden zolang er geen ruilverkaveling komt en de percelen worden vergroot.

Veel boeren gaven als reden om te combineren op, dat ze arbeid te kort hadden, wat overeenstemde met de ratio van de gemiddelde grootte van de bedrijven en het gemiddelde aantal arbeidskrachten dat per gezin werkzaam is in de landbouw. Duidelijk zijn er dan in de meeste gevallen te weinig arbeidskrachten om alles te kunnen sikkelen.

Tabel 8. Frekventies van sikkelen, combinen of een combinatie daarvan per areaalgrootteklasse

	areaalgrootteklasse				
	8-20 ha	4-6 ha	1-2 ha H	1-2 ha J	
alléén combinen	25%	44%	11%	20%	
kombinatie	75%	44%	0%	10%	
alléén sikkelen	0%	12%	89%	70%	
	100%= 15	100%= 16	100%= 9	100%= 10	50

Tabel 9. Frekventies van de meest opgegeven redenen voor sikkelen en combinen per areaalgrootteklasse

redenen sikkelen	areaalgrootteklasse in ha			
	8-20	4-6	1-2 H	1-2 J
perceel te klein	2	3	3	1
niet goed ontsloten	0	1	1	4
benutting gezinsarbeid	1	5	3	2
gebruik bevolkingsras	1	4	0	0
combine niet op tijd	6	2	3	4
redenen combinen				
gemakkelijker	5	0	0	2
sneller, minder risico	7	8	0	3
arbeid te kort	7	4	1	0
ingezaaid	5	3	0	0
goedkoper	3	5	0	3

4.2.1.3. Het inzaaien van een tweede gewas

Het inzaaien van een tweede gewas geeft nogal wat verschillen te zien per areaalgrootteklasse. Zo hebben alle beheerders uit de 8-20 ha-klasse een tweede gewas en in andere areaalgrootteklassen is dit niet zo (zie tabel 10).

Tabel 10. Frekventie van inzaai van een tweede gewas, en het volledige areaal onder een tweede gewas

inzaai 2e gewas	areaalgrootteklasse in ha				
	8-20	4-6	1-2 H	1-2 J	
tweede gewas	100%	70%	55%	80%	
100% 2e gewas	0%	12%	55%	70%	
	n= 15	n= 16	n= 9	n= 10	50

Een aantal argumenten van de beheerders uit de midden- en kleine klasse voor het niet hebben van een tweede gewas waren: geen water, irrigatieleiding droog, geen trekker en/of pomp, en het ongeschikt d.w.z. niet geëgaliseerd zijn van het perceel. Uit deze redenen blijkt dat elke boer een tweede gewas wil telen, maar dat enkelen door overmacht zijn verhinderd dit te doen of door financiële tekortkomingen de noodzakelijke uitrusting daarvoor niet kunnen aanschaffen. De reden om te beginnen met een tweede gewas was in 26 van de 39 gevallen de wens meer inkomen te verdienen. In 10 gevallen was de reden dat de burenen ook begonnen waren met een tweede gewas. De redenen waarom niet eerder een tweede gewas geteeld was dan in het opgegeven jaar waren iets meer gevarieerd. Het meest gebruikte argument was dat de burenen het ook niet deden en dat er niet eerder water was. Dit laatste bleek in een aantal gevallen niet juist te zijn.

Tabel 11. Frekwenties van redenen voor niet eerder een 2e gewas, en niet 100% 2e gewas

niet eerder 2e gewas	areaalgrootteklasse in ha			
	8-20	4-6	1-2 H	1-2 J
a. burenen ook niet	7	7	5	4
b. geen water	7	6	1	4
c. geen pomp, trekker	7	3	0	1
d. liever buitenwerk	0	1	0	2
e. nooit aangedacht	1	0	0	3
niet 100% 2e gewas				
a. onvoldoende uitrusting	3	5	0	0
b. niet alle percelen geschikt	6	5	0	1
	n= 15	n= 16	n= 9	n= 10

4.2.1.4. Trekkerbezit

Omtrent trekkerbezit valt het volgende te zeggen. Op de bedrijven uit de grootste areaalklasse is voor 87% een trekker aanwezig. Dit percentage neemt af met afname in areaalgrootte. De reden voor het aanschaffen van een trekker was in 95% der gevallen de wens altijd een trekker beschikbaar te hebben (slechte ervaringen met een loonmachine) en om naast werk op eigen percelen loonwerk te verrichten met de trekker. Er werd ook gevraagd wanneer de trekker vervangen zou worden door een nieuwe, en vervolgens waarom hij juist dan vervangen zou worden. In 75% der gevallen was het argument voor de vervanging de hoge leeftijd van de trekker, waardoor er veel reparaties zouden komen.

In 25% der gevallen was het genoemde jaar bepaald door de verwachte vermogenspositie in dat jaar, waardoor het mogelijk zou zijn tot vervanging over te gaan. In 31 gevallen was er géén trekker op het bedrijf aanwezig (de verdeling daarvan over de areaalgroottesklassen zijn de complementen van de percentages trekkerbezit in tabel 10). De argumenten om géén trekker aan te schaffen waren de geringe oppervlakte van het bedrijf, waardoor de trekker niet voldoende benut zou worden, en het ontbreken van financiën om een trekker aan te schaffen. Uiteraard grijpen deze argumenten sterk in elkaar, daar op een klein bedrijf de verdiensten niet erg groot zijn (absoluut gezien) waardoor er minder geld beschikbaar komt voor bijvoorbeeld een trekker. In 3 gevallen werd als argument om geen trekker aan te schaffen aangevoerd, dat er wel geld was, maar geen zoon meer om de machine te berijden en de beheerder zelf zich daarvoor te oud voelde.

4.2.2. Organisatie

Toen de beheerders gevraagd werd voor te rekenen of het voordeliger was zelf een trekker te hebben of het werk door een loonmachine te laten verrichten, werden slechts in twee gevallen alle kosten opgenoemd van het zelf een trekker bezitten en exploiteren. Deze antwoorden werden gegeven door trekkerbezitters. Elke beheerder wist te vertellen wat een loonmachine kostte, en zeer veel beheerders noemden als voordeel van een eigen machine, dat het werk dan beter en minder gehaast verricht zou worden. Ieder wist dat olie, benzine en vet onkosten waren. Velen gaven reparaties als enige andere onkosten op. Loon van de chauffeur en afschrijving werden weinig genoemd, en zoals reeds gezegd werden slechts in twee gevallen alle kosten opgesomd.

De antwoorden op de vraag wat de kosten waren van het opslaan van padi na de oogst, waren gekorreleerd met de eigen situatie: beheerders die voornamelijk of uitsluitend hun te velde staande gewas sikkelden, noemden als kosten zelden het laten drogen van de padi. Degenen die een combine inhuurden voor de oogst noemden als kosten het transport van de padi van en naar de droger en het droogloon.

Een aantal van de respondenten had geen inzaai- of overplantdatum berekend. Het argument hiervoor was dat men afhankelijk was van de watervoorziening, waardoor plannen en schema's maken niet veel zin zou hebben.

4.2.3. Technische kennis

Iedere respondent wist dat hij moest droog ploegen, terwijl 60% der respondenten ook kon vertellen waarom droog ploegen beter was dan nat ploegen. Bij de vraag hoe lang zaaipadi onder water moest worden gezet ter kieming, bleek 20% van de inzaaiende boeren en 40% der niet-inzaaiende boeren dit niet te weten. Op de vraag hoelang deze zaaipadi daarna boven water moest staan vóór het uitzaaien, gaf 40% van de inzaaiende en 60% van de niet-inzaaiende boeren geen of een verkeerd antwoord.

Dit is opvallend daar deze handelingen zeer essentieel zijn voor ieder die inzaait. Hetzelfde is het geval met de kennis van bemesten en bestrijding, waar ook - zoals te verwachten, daar de niet-inzaaiende boeren voor een groot deel de oude "bevolkingsrassen" overplanten die niet of nauwelijks bemest behoeven te worden - de niet-inzaaiende boeren over het algemeen minder goed van op de hoogte zijn. Toch zijn juist deze dingens gevraagd, omdat kennis van de overplantmethoden en de verzorging daarna dermate een gemeengoed zijn dat daarin niet veel verschillen te verwachten waren. Het ontbreken van kennis wordt in de praktijk deels gekompenseerd doordat men in de winkel eenvoudigweg vraagt naar "het middel van morena", en tevens informeert naar de voorgeschreven verdunning. De kennis is dus zeer pragmatisch en de detailkwesties als het specifieke doel van mestgiften op verschillende tijdstippen blijven dan ook meestal in het duister. Nadere precisering van de percentages goede antwoorden op de vragen die informeren naar de technische kennis zijn te vinden in tabel 12, de verdeling over de areaalgrootteklassen van de geheel of gedeeltelijk inzaaiende boeren en geheel niet-inzaaiende boeren in tabel 6.

Nadat nu de beantwoording van de drie onderdelen waarmee bedrijfsbeheer gemeten wordt - nl. keuzen uit alternatieven, analyse en technische kennis - aan de orde zijn geweest volgt in tabel 13 een overzicht van de scores per areaalgrootteklasse. Hierin is gewerkt met de totaalscore van de drie onderdelen, die ontstaat door eenvoudige optelling van alle punten toegekend aan de verschillende antwoordmogelijkheden. Vóór optelling is het totaal voor "organisatie" (de analyserende functie) met een faktor twee vermenigvuldigd. Dit is gedaan omdat allereerst dit een zeer belangrijk onderdeel van bedrijfsbeheer is en het maximaal te behalen aantal punten daarop vrij laag, en ten tweede om een wat grotere spreiding te krijgen van de totaalscores.

Tabel 13. Frekwentietabel voor beheerscore per areaalgrootteklasse

scorebeheer	areaalgrootteklasse in ha				
	8-20	4-6	1-2 H	1-2 J	
≤ 34	13%	25%	44%	10%	
35 - 39	13%	18%	45%	50%	
40 - 44	27%	25%	11%	40%	
> 45	47%	32%	0	0	
	n= 15	n= 16	n= 9	n= 10	50

De totaalscores voor beheer zijn evenals de areaalgrootten ingedeeld in klassen van niet te zeer uiteenlopende aantallen respondenten.

In par. 3.4 is vermeld op welke wijze waarden werden toegekend aan de verschillende antwoordmogelijkheden. Uitgangspunt was steeds de mate waarin het antwoord wees op het streven naar inkomensmaximalisatie.

Tabel 12. Percentages der inzaaiende en niet-inzaaiende boeren die de verschillende technische-kennis-vragen goed beantwoorden

Vraag	% der inzaaienden	% der niet-inzaaienden
24. droog ploegen beter	100	100
grondstructuur beter, korreliger	63	60
25. zaaipadi 24 uur onder water	80	60
zaaipadi 36 uur boven water	60	18
26. morena 12-15 dagen na inzaai bestrijden	55	19
27. morena 20-25 dagen na overplanten bestrijden	20	15
28. ingezaaide pedi mag eerder bestreden worden daar wortels sterker zijn	17	15
29. a. morena met urcopur bestrijden) 3 goed	43	30
b. djoeza met 2,4-D/brushkiller) 2 goed	30	20
c. pindaja met 2,4-D/brushkiller) 1 goed	20	5
	7	40
ad a. concentratie Surcopur 1:60-80) 3 goed	19	15
ad b. " 2,4-D 1:80-100) 2 goed	17	20
ad c. " 2,4-D 1:60-80) 1 goed	46	10
	18	55
30. lex bemesten 34-40 dagen na inzaai) 3 goed	18	10
2ex " 55-60 " " ") 2 goed	60	43
3ex " 75-80 " " ") 1 goed	16	25
	6	22
lex 40-50 kg mest/ha) 3 goed	15	25
2ex 40-50 kg " ") 2 goed	49	44
3ex 25-40 kg " ") 1 goed	21	15
	15	14
doel lex bemesting = uitstoeling) 3 goed	3	0
doel 2ex " = groterearen) 2 goed	23	25
doel 3ex " = grotere korrels) 1 goed	37	20
	27	55
	n = 31	n = 19

4.2.4. Informatiebronnen

Bij het gebruik van informatiebronnen is er enig verschil tussen de areaalgrootteklassen: er is toename in het gemiddelde gebruik van informatiebronnen met toename van de areaalgrootte (zie tabel 14).

Tabel 14. Gemiddeld gebruik van informatiebronnen per respondent per areaalgrootteklasse

informatiebron	areaalgrootteklasse in ha			
	8-20	4-6	1-2 H	1-2 J
1. belangengroep	1,7	0,7	0,6	1,0
2. LVV	1,4	1,0	1,6	1,4
3. Wageningen/PBP	0,2	1,0	1,2	0,7
4. buren	3,0	3,4	3,0	3,1
5. broers	4,0	1,5	2,9	0,3
6. broertjes	3,6	1,5	1,5	0,8
7. vader	4,0	1,4	1,2	0,6
8. salesman	2,0	2,0	1,1	1,2
9. landbouwdemonstratie	0,6	0,5	0,4	0,2
12. kranten	0,9	0,9	0,6	0,3
13. radio	2,2	3,2	3,0	0,9
14. politieke figuren	1,1	1,0	0,9	0,2
15. ervaringen elders	4,6	3,0	3,3	3,0
16. proberen op eigen bedrijf	2,0	1,7	1,8	2,0
17. ervaringen van anderen	4,1	4,2	3,6	2,4
18. redeneren	4,6	4,0	3,9	4,2
$\frac{\sum}{16}$	2,5	2,0	1,9	1,4

Over de gehele lijn gebruiken de groten iets vaker de informatiebronnen. Vooral opvallend is de hoge frekwentie voor vader, broers en broertjes (indien deze familieleden niet voorkwamen is een korrektie toegepast). De non-communicatieve bronnen (15-18) hebben een zeer hoge frekwentie, wat misschien samen met de eveneens vrij hoge frekwentie voor familieleden, een uiting is van de vrij grote individualiteit van de Hindostanen buiten het gezin. Ook SPECKMANN (1965) noemt dit verschijnsel. De Javaanse boeren hebben de hoogste frekwentie voor "buren". Een onverwacht lage frekwentie is er voor de belangengroep en LVV. Relatief gezien doen LVV en belangengroep het beter bij de Javaanse dan bij de Hindostaanse boeren.

De radio neemt een vrij belangrijke plaats in, en verdient misschien meer de aandacht als medium om kennis over te dragen.

4.2.5. Houding t.a.v. landbouw en onderwijs

Op de houding t.a.v. de landbouw scoorden de respondenten uit de 8-20 ha-klasse het laagst, waaruit we zouden kunnen konkluderen dat deze groep het minst met zijn situatie tevreden is, en daarom het liefst zou ophouden met boer zijn. Eén en ander is opgenomen in tabel 15.

Tabel 15. Frekwenties van scores op houding t.a.v. de landbouw per areaalgrootteklasse

score landbouw	areaalgrootteklasse in ha			
	8-20	4-6	1-2 H	1-2 J
0-2	40%	31%	11%	10%
3-4	20%	19%	56%	10%
5-7	33%	19%	22%	7%
8-10	7%	31%	11%	2%
gemiddeld	3,6	4,7	4,6	6,3
	n= 15	n= 16	n= 9	n= 10

De scores voor houding t.a.v. het onderwijs zijn in tabel 16 opgenomen. Er is een geringe toename van houding t.a.v. onderwijs met toename in areaalgrootte; echter deze is zeer gering. De scoremogelijkheden voor dit onderdeel liepen van 0 tot en met 8.

Tabel 16. Frekwenties van scores voor houding t.a.v. onderwijs per areaalgrootteklasse

houding onderwijs	areaalgrootteklasse in ha			
	8-20	4-6	1-2 H	1-2 J
≤ 5	20%	25%	33%	50%
6	26%	25%	22%	40%
7	47%	38%	45%	10%
8	7%	12%	0	0
	100%= 15	100%= 16	100%= 9	100%= 10

Echter slechts 6% der respondenten scoorde 4 of lager. Een verklaring hiervoor kan zijn dat algemeen een zeer positieve houding t.a.v. onderwijs wordt ingenomen. Een andere, meer waarschijnlijke verklaring hiervoor is dat de schaal waarmee dit gemeten wordt, niet genoeg onderscheidt.

Illustratief hiervoor is dat de respondenten de eerste vier items van de schaal vrijwel unaniem te kennen gaven voor hun kinderen het volgen van onderwijs te prefereren boven boer worden. Als we nu als schaal voor houding t.a.v. onderwijs de laatste vier vragen nemen, blijft het resultaat vrijwel ongewijzigd. De eerste vier items zijn dus eigenlijk overbodig. Of de overgebleven vier items wèl meten wat we willen meten, is een onbeantwoord gebleven vraag. Dit laatste, de "reliability"-vraag der schalen, is ook voor de andere schalen onbeantwoord gebleven, met uitzondering van beheer.

4.2.6. Doelstellingen en voorkeur voor beroepen

Bij het informeren naar de doelstellingen als gezinshoofd kwamen zoals te voorzien en verwacht was, meestal zeer konkrete dingen naar voren die de respondent nog wilde verwerven. Abstraktere doelen als "geen ruzie hebben met anderen" en "hard werken" kwamen zeer zelden voor; hierbij moet vermeld worden dat "hard werken" uitsluitend door Javaanse respondenten werd genoemd. De vaak verre van goede behuizing kwam naar voren in het zeer frekwent noemen van "een goed huis" als doel. Hierbij viel wel op dat de boeren uit de 8-20 ha-klasse dit het meest frekwent deden, terwijl hun behuizing gemiddeld lang niet het slechtste was. Misschien is dit te verklaren doordat deze respondenten gemiddeld het grootste inkomen hebben (als we stellen dat inkomen en areaalgrootte een grote korrelatie hebben) en uit de genoemde antwoorden bleek dat hetgeen nagestreefd werd meestal juist iets boven het nu-mogelijke lag (bij het later te bespreken streefinkomen bleek dit ook). De respondenten uit de 4-6 ha-klasse noemden minder vaak een nieuw huis en zeer vaak duurzame konsumptiegoederen als een ijskast, trapnaaimachine en gasfornuis. Ook ontant geld werd zeer vaak door hen genoemd. Uit het feit dat de Javaanse respondenten relatief vaak "gezondheid" als doel noemden, geloof ik niet dat we mogen konkluderen dat de Javaanse boeren vaker ziek zijn dan de Hindostaanse.

De doelen die als bedrijfshoofd genoemd werden, sloten zeer nauw aan bij hetgeen in par. 4.1 werd vermeld over het zoeken naar percelen: een zeer hoge frekwentie voor "meer percelen". Vooral de respondenten uit de 4-6 ha-klasse noemden dit vaak. In het oog springend was de relatief niet hogere frekwentie hiervoor (50%) van de respondenten uit de 1-2 ha-klasse, terwijl verwacht werd dat deze mensen het meest zouden laten horen dat zij om percelen verleggen zitten, daar zij een zeer klein areaal beheren en hoog scoren op houding t.a.v. de landbouw. Misschien koncentrereren deze respondenten zich meer op buitenwerk. De frekwentie voor een trekker met werktuigen was nog hoger dan voor percelen: in alle areaalgrootteklassen 75-80% der respondenten. Dat deze frekwentie ook voor de 8-20 ha-klasse zo hoog is, lijkt enigszins vreemd, maar is te begrijpen als we daarbij zien dat de leeftijd der aanwezige trekkers in deze klasse vaak aanzienlijk is.

De gerichtheid van de respondenten op "hard werken" en "geld verdienen" is zeer groot: 80% der respondenten vond dit belangrijker dan bidden resp. het belangrijkste in het leven. De religie komt uit deze vergelijking dus naar voren als een faktor van ondergeschikt belang. Dit stemt overeen met de indrukken die ik kreeg bij de gesprekken met de boeren. Verder is er een zeer grote voorkeur voor zelfstandig zijn; alle respondenten gaven de voorkeur aan een geringer inkomen als zelfstandig boer dan aan een 25% hoger inkomen als werknemer. Dit zelfde bleek ook uit de voorkeur voor beroepen. Ambtenaar; arbeider in het Wageningse grootlandbouwbedrijf of op de bakovenplantages werd door alle respondenten uit alle areaalgrootteklassen lager gewaardeerd dan zelfstandig boer zijn (zie tabel 17).

Tabel 17. Gemiddelde rangorde van voorkeur voor beroepen

beroep	areaalgrootteklasse in ha			
	8-20	4-6	1-2 H	1-2 J
loonwerken met eigen machines	3	4	4	2
boer	2	1	1	1
padihandelaar	1	2	2	3
ambtenaar	4	3	3	4
Wageningen-arbeider	5	5	5	5
bakoven-arbeider	6	6	6	6
	n= 15	n= 16	n= 9	n= 10

De sterkere voorkeur in de klassen kleiner dan 8 ha voor boer strookt met de hogere score van deze drie groepen vóór houding t.a.v. de landbouw. Weliswaar liggen vijf der zes genoemde beroepen in de landbouwsektor, maar er is in de schaal voor houding t.a.v. de landbouw sprake van "boer zijn", "boer worden" enz., waardoor bovenstaande opmerking gerechtvaardigd wordt. In de rangorde van voorkeur voor beroepen is niet veel verschil te ontdekken, behalve dat de grotere boeren padihandelaar hoger waarderen dan de kleinere. De reden hiervoor is misschien dat dit beroep meer binnen het bereik van de grotere boeren ligt, daar hiervoor vrij veel (kontant) geld nodig is. Alle klassen waarderen het werk op de grootlandbouwbedrijven zeer laag. Als er werkgelegenheid op flinke schaal buiten deze grootlandbouwbedrijven komt in Nickerie, dan ziet het er slecht uit voor deze plantages.

4.2.7. Buitenwerk en gerichtheid op vernieuwingen

De gemiddelde score van gerichtheid op vernieuwingen voor de verschillende areaalgrootteklassen van 8-20 ha tot 1-2 ha was resp. 5,8 - 5,2 - 3,8 - 5,4.

Hierbij valt alleen de geringe mate van gerichtheid op vernieuwingen van de 4-6 ha-klasse op. Dit hoewel ze gemiddeld het jongst in leeftijd zijn. Ook hier moeten we ons weer afvragen of er gemeten is wat we wilden meten.

De in par. 4.1 vermelde percentages van respondenten per areaalgrootteklasse die bij inventarisatie t.b.v. het bedrijfseconomisch onderzoek hadden opgegeven buitenwerk te verrichten, bleken niet geheel juist te zijn. Van de 8-20 ha-klasse had niet 40% maar 66% der respondenten buitenwerk, daar in enkele gevallen het verrichten van loonwerk met de eigen trekker niet was opgegeven. In de andere areaalgrootteklassen was er alleen in de 4-6 ha-klasse sprake van een klein verschil in de percentages die buitenwerk verrichtten.

Het geld wat in buitenwerk werd verdiend werd in de meeste gevallen besteed in de huishouding en voor de aanschaf van duurzame consumptiegoederen. Van de Javaanse boeren noemde 50% ook het bekostigen van de studie der kinderen als bestedingspost. Van alle respondenten noemde 10% als bestedingsvorm het uitgeven voor eigen genoegens. Dit percentage was ongeveer gelijk over de grootteklassen verdeeld. Van degenen die loonwerk verrichtten met hun eigen trekker noemden drie respondenten als bestedingsvorm voor het geld het onderhouden van hun trekker naast bijdrage in het huishoudgeld.

Van de veertien respondenten die ooit buitenwerk hadden verricht maar ermee waren opgehouden, was in vier gevallen de grotere onafhankelijkheid der zelfstandige boer de reden: liever eigen baas. De andere redenen hiervoor waren zeer uiteenlopend van aard. Slechts twee respondenten hadden nooit buitenwerk verricht, beiden uit de 8-20 ha-klasse. Hun argument was dat ze voldoende werk op eigen bedrijf hadden. Dat slechts 4% der respondenten nooit buitenwerk had verricht illustreert dat de waarden "hard werken en geld verdienen" zeer levend zijn. Zeker van de grote boeren is niemand genoodzaakt om het geld voor zijn huishouding elders te gaan verdienen. Maar bijna ieder doet het, althans probeert het. En dit wordt vergemakkelijkt doordat de padi-kultuur slechts enkele keren per jaar veel arbeid vereist.

Het inkomen wat in buitenwerk verdiend zou moeten worden om volledig met de landbouw op eigen percelen op te houden, lag in 90% der gevallen hoger dan het te verdienen inkomen op eigen perceel waarbij men geheel zou ophouden met buitenwerk. Het argument voor dit verschil was onveranderlijk dat degenen die geen eigen percelen hebben alle groenten en rijst moeten kopen. Dit is zeer juist gezien, aannemende dat het verschil in gewenst inkomen juist de gezinsconsumptie omvat. De genoemde inkomens waren sterk aan de areaalgrootteklassen gebonden. De grootste klasse toonde de grootste verschillen in de opgegeven bedragen. Voorheen was het gemiddeld te verdienen inkomen op eigen percelen Sf. 8950 per jaar; volledig in buitenwerk zou het gemiddeld Sf. 11930 per jaar moeten zijn. Voor de 4-6 ha-klasse waren deze bedragen Sf. 4450 resp. Sf. 4770 per jaar, voor de 1-2 ha-klasse der Hindostaanse boeren Sf. 3500 resp. Sf. 4400 per jaar en voor de Javaanse boeren Sf. 3680 resp. Sf. 4780 per jaar.

Dus een afname van het gewenste inkomen met afname in areaalgrootte. Als we over een "streefinkomen" zouden spreken, bedoelen we daarmee een bepaald inkomen dat de respondenten steeds in hun achterhoofd hebben, wat al hun economische activiteiten leidt en ze stopzet zodra dat bedrag bereikt wordt. Aldus gezien is het een statische grootte. Echter uit de bovenvermelde bedragen blijkt duidelijk dat het inkomen wat gewenst wordt, volledig gebonden is aan de situatie waarin de persoon verkeert, en de reële mogelijkheden die er voor hem zijn om op korte of langere termijn zijn inkomen gelijk te maken aan het gewenste inkomen. Als dit niet juist zou zijn zouden er niet zulke duidelijke verschillen voorkomen tussen de genoemde gewenste inkomens per areaalgrootteklasse.

4.3. KORRELATIES BINNEN DE GEGEVENS

Allereerst dient duidelijk gesteld te worden dat alle gevonden relaties of het ontbreken daarvan, en alle konklusies, afhankelijk zijn van de juistheid van de waardering die gegeven is aan de verschillende antwoorden.

De gemiddelden van de scores per areaalgrootteklasse verlopen in dezelfde richting als de areaalgrootte voor de Hindostaanse boeren (zie tabel 18). Het verband tussen areaalgrootte en beheer in tabel 13 is nagegaan met Kendall's tau. Dit bleek een tau van 0,28 op te leveren, waaruit we alleen kunnen konkluderen dat er niet veel verband is. Berekening van de tau voor tabel 13 minus de Javaanse boeren leverde op tau = 0,44. Hieruit kunnen we vaststellen dat hypothese 1 inzake het verband areaalgrootte en bedrijfsbeheer voor de Hindostaanse boeren in redelijke mate geldig is. Voor de gehele sample dus niet.

Tabel 18. Gemiddelde scores voor bedrijfsbeheer per grootteklasse

	areaalgrootteklasse in ha			
	8-20	4-6	1-2 H	1-2 J
gemiddelde score	41	39	35	40
	n= 15	n= 16	n= 9	n= 10

Nu we vastgesteld hebben dat beheerders van grotere arealen betere beheerders zijn dan die van kleine arealen dient te worden nagegaan welke andere variabelen dezelfde verandering te zien geven in beheer. Hieruit kan misschien gekonkludeerd worden wat de oorzaak is van de gevonden relatie. Met dit doel zal nu de relatie leeftijd - bedrijfsbeheer worden nagegaan. Als we tabel 19 zien krijgen we de indruk dat er geen verband is tussen leeftijd en beheer. Dit is nagegaan met Spearman's rangkorrelatietoets r_s . Volgens de r_s is er geen enkel verband tussen leeftijd en beheersscore ($r_s=0,10$).

Tabel 19. Frekwenties van leeftijd en score voor beheer

score beheer	leeftijd		
	≤ 34	35-46	≥ 47
≤ 34	30%	31%	20%
35-39	40%	0	25%
40-44	10%	37%	35%
≥ 45	20%	32%	20%
	100%= 10	100%= 16	100%= 20

Bij het differentiëren van de relatie van leeftijd en score naar bedrijfsgrootte in vier afzonderlijke 2 x 2-frekwentietabellen bleek dat er meer samenhang was, echter niet in alle areaalgrootteklassen in dezelfde richting. Voor de 8-20 ha-klasse was tau 0,35 en voor de Javaanse boeren was tau 0,23; m.a.w. een, zij het zwakke, positieve relatie tussen leeftijd en beheersscore voor deze klassen. Voor de 4-6 ha-klasse was tau -0,27 en voor 1-2 ha H was tau 0. Er is dus een zwakke positieve relatie tussen leeftijd en beheer in de grote en kleine klasse der Hindostaanse boeren. Waarmee gezegd is dat de tweede hypothese over de relatie leeftijd-beheer voor de andere twee areaalgrootteklassen verworpen is. Het is dus niet zo dat hoge leeftijd en goed bedrijfsbeheer samengaan, maar het is ook niet waar dat de kwaliteit van het beheer afneemt met het stijgen van de leeftijd. Er is ergens een optimumleeftijd aan te wijzen voor beheer, maar het is niet duidelijk of juist de leeftijd dit veroorzaakt of dat het een gevolg is van andere invloeden.

Het gemiddeld genoten onderwijs per areaalgrootteklasse is van 8-20 ha naar 1-2 ha J: 5,3 - 3,5 - 4,5 - 4,0 jaar lager onderwijs (zie ook figuur 2). In tabel 20 zijn genoten onderwijs en score voor beheer opgenomen.

Tabel 20. Frekwentietabel van score voor beheer voor verschillend aantal jaren lager onderwijs

score					
	0-1	2-3	4-5	6-7	
≤ 34	1	2	3	6	12
35-40	3	2	5	5	15
41-44	2	4	6	0	12
≥ 45	1	3	2	5	11
	7	11	16	16	

Kendall's tau voor tabel 20 = -0,13, waaruit zeer duidelijk blijkt dat er geen enkel verband is tussen genoten onderwijs en beheer. Een differentiëring van de onderzochte relatie

naar leeftijd leverde evenmin duidelijke verbanden op. Hiermee is het duidelijk dat hypothese drie over onderwijs en beheer verworpen is.

Tabel 21. Frekwentietabel voor houding t.a.v. onderwijs en score voor beheer

score beheer	houding t.a.v. onderwijs			
	≤ 5	6	7 - 8	
≤ 34	5	4	3	12
35 - 40	6	2	7	15
41 - 44	2	5	5	12
≥ 45	2	4	5	11
	15	15	20	50

De vierde hypothese betreft de relatie tussen beheer en houding t.a.v. onderwijs. Om dit na te gaan zijn beide variabelen opgenomen in een frekwentietabel (tabel 21). De waarde van tau voor deze tabel was $\tau = 0,18$. Net als enkele andere in het voorgaande berekende waarden voor tau, is ook deze waarde niet erg hoog, maar is toch wel van betekenis als we bedenken dat de waarden van tau nooit zo hoog zijn als voor bijvoorbeeld $\gamma = \frac{P - Q}{P + Q}$, die ook voor een tabel die er als volgt uitziet

m m m
o o m
o o m

de waarde één bereikt. Er zijn berekeningen uitgevoerd voor de bepaling van de korrelatie tussen indikator en index, waarbij gamma een waarde van 0,98 bereikte, doch tau slechts 0,27. Waarmee maar gezegd wil zijn dat ook aan lagere waarden van tau toch wel enige betekenis kan worden toegekend.

Nadat gebleken is dat er enige korrelatie bestaat tussen houding t.a.v. onderwijs en bedrijfsbeheer, is het een voor de hand liggende vraag of er ook een verband is tussen genoten onderwijs en houding t.a.v. onderwijs. Het lijkt nl. zeer aannemelijk dat door het volgen van meer onderwijs de adhesie hiermee òf groter òf kleiner wordt. Als twee personen regelmatig met elkaar in contact komen zal de aanvankelijk formele en neutrale relatie overgaan in een meer informele, althans zullen er meer persoonlijke gevoelens gaan meespelen in de relatie. Deze emotionele lading kan uiteraard zowel positief als negatief zijn. Dit zelfde veronderstelde ik aanwezig te zijn bij het contact tussen leerling en onderwijzer, de laatste als vertegenwoordiger van "het onderwijs". Om dit na te gaan is weer een frekwentietabel opgezet voor gevolgd onderwijs en houding t.a.v. onderwijs. Er is in tabel 22 geen klasse opgenomen voor méér dan lager onderwijs. Dit was niet nodig daar geen enkele respondent meer dan lager onderwijs heeft gevolgd.

Tabel 22. Frekwenties van scores op houding t.a.v. onderwijs en gevolgd aantal jaren lager onderwijs

houding onderwijs	jaren lager onderwijs				
	0 - 1	2 - 3	4 - 5	6 - 7	
≤ 5	2	3	5	5	15
6	2	3	4	5	14
7 - 8	3	5	7	6	21
	7	11	16	16	50

Voor tabel 22 is $\tau = 0,03$, wat dusdanig klein is dat we gerust kunnen zeggen dat elke relatie ontbreekt tussen houding t.a.v. onderwijs en het aantal jaren gevolgd (lager) onderwijs.

Afhankelijk van de persoonlijke ervaringen met onderwijs en de eigen psychische structuur waarmee deze ervaringen moeten worden verwerkt, zal een persoon positieve of negatieve gevoelens gaan koesteren voor onderwijs. Het lijkt me hier niet de meest geschikte plaats om de kans op adhesie met onderwijs af te wegen tegen de kans op aversie. Maar wel is het waarschijnlijk dat de huidige plaatselijke situatie de houding t.a.v. onderwijs positief zal beïnvloeden. Nieuwe padi-arealen ontbreken, wat de noodzaak doet ontstaan weg te trekken uit de landbouw. Om daarbuiten met niet te zware inspanningen een redelijk inkomen te verwerven, is studie het belangrijkste middel. Dit zou kunnen verklaren waarom de scores op houding t.a.v. onderwijs zo hoog zijn. In par. 4.2.5 werd als andere verklaringmogelijkheid aangegeven dat de schaal niet deugt. Geen van beide verklaringen is nader onderzocht.

De vijfde hypothese betreft de relatie houding t.a.v. landbouw en score voor bedrijfsbeheer. In tabel 23 zijn de frekwenties vermeld. Berekening van τ voor deze tabel leverde een waarde van 0,23 op, wat wijst op een positieve relatie, zij het geen sterke.

Tabel 23. Frekwenties van houding t.a.v. landbouw per klasse van scores voor bedrijfsbeheer

score beheer	houding landbouw		
	0 - 4	≥ 5	
≤ 39	16	9	25
≥ 40	9	16	25
	25	25	50

De laatste der hypothesen betreft het gebruik van informatiebronnen. Een maat voor het gebruik van informatiebronnen is het totaal van communicatieve en non-communicatieve bronnen voor alle vijf informatiekategorieën. De relatie is nader onderzocht per areaalgrootteklasse, daar Spearman's rangkorrelatiecoëfficiënt is gebruikt, wat erg omvangrijk en

tijdrovend wordt indien de gehele steekproef wordt genomen. Spearman's r_s wordt vaak gebruikt voor kleine steekproeven, en vereist ook slechts een ordinaal meetniveau der variabelen. Er bestaan twee formules voor r_s , waarvan de moeilijke gebruikt moet worden voor rangorden waarin "ties" (gelijke waarden) voorkomen. Komen die niet voor dan mag de eenvoudiger vorm gebruikt worden. Volgens SPITZ (1968) geeft het gebruik van de eenvoudiger vorm nauwelijks afwijkingen als deze ties voorkomen. Daarom is de eenvoudige vorm gebruikt. Ter vergelijking is ook Kendall's tau berekend. Beide waarden staan naast elkaar in tabel 24 voor de verschillende grootteklassen.

Tabel 24. Spearman's r_s en Kendall's tau voor bedrijfsbeheer en gebruik van informatiebronnen

areaalgrootteklasse	Spearman's r_s	Kendall's tau
8 - 20 ha	$r_s = -0,74$	$t = -0,70$
4 - 6 ha	$r_s = 0,12$	$t = 0,08$
1 - 2 ha H	$r_s = 0,25$	$t = 0,25$
1 - 2 ha J	$r_s = -0,18$	$t = -0,50$

De berekeningen laten zien dat de laatste hypothese in haar algemeenheid verworpen is, maar dat ze zwak positief geldt voor de Hindostaanse boeren van de 1-2 ha-klasse en sterk verworpen wordt voor de (Hindostaanse) boeren van de 8-20 ha-klasse en voor de Janvaanse boeren. Waarmee de indruk die we in par. 4.2.4 kregen dat grotere boeren wat vaker informatiebronnen gebruiken dan de andere klassen, niet geheel overeenstemt. Waarschijnlijk is dit veroorzaakt doordat in de ene vergelijking gesproken wordt over de grootteklassen als geheel, terwijl bij de vergelijking van gebruik der informatiebronnen de respondenten afzonderlijk per grootteklasse worden vergeleken. Vast staat in elk geval dat de grotere boeren wat vaker van informatiebronnen gebruik maken wanneer ze als groep worden beschouwd, maar tevens dat binnen deze groep de relatief minder goede beheerders het vaakst van informatiebronnen gebruik maken. Dit is niet nader geïnterpreteerd.

5. KONKLUSIE EN ENKELE OPMERKINGEN

- De konklusie uit dit onderzoek zou kunnen zijn, dat er enige samenhang is tussen beter bedrijfsbeheer en
- het beheren van grotere bedrijven,
 - afstammen van een vader die eveneens een groter bedrijf beheerde,
 - het hebben van een groter aantal (afhankelijke) gezinsleden,
 - korter zelfstandig boer zijn,
 - het gevolgd hebben van meer jaren lager onderwijs,
 - minder vaak gebruik maken van informatiebronnen,
 - een minder positieve houding t.a.v. de landbouw hebben.

De oorzaken van de waargenomen verschillen in kwaliteit van bedrijfsbeheer zijn niet duidelijk uit de verf gekomen. Weliswaar is geduid op achtergrondvariabelen als afkomst van grotere bedrijven, maar het is niet waarschijnlijk dat vorenstaand lijstje uitputtend de variabelen opsomt die goed bedrijfsbeheer verklaren. Zelfs is het niet waarschijnlijk dat al deze variabelen ook onderling hetzelfde verband hebben als elk afzonderlijk met bedrijfsbeheer. Dit is te onderzoeken met een korrelatiematrix, wat echter niet is geprobeerd. Een van de redenen waarom dit niet is gedaan is dat de aantallen dermate klein zijn, dat het betrouwbaarheidsinterval van de waarnemingen ook erg klein wordt. Dit zelfde bezwaar kan ook aangevoerd worden voor alle berekeningen van korrelaties tussen de variabelen, zoals dat in par. 4.3 is gebeurd. Ondanks dit bezwaar is het toch verantwoord om met de nodige voorzichtigheid aan te nemen dat de konklusies uit dit hoofdstukje gelden voor de gehele "master-sample", daar bijna een derde der boeren is geïnterviewd. Generalisatie tot de gehele populatie van ongeveer 2800 bedrijfshoofden in Nickerie is beslist niet verantwoord. Er zijn slechts enkele tendensen gesignaleerd binnen de "master-sample" van 162 boeren.

De gekozen wijze van beoordeling van bedrijfsbeheer is misschien te verbeteren door niet alleen de technische kennis te onderzoeken, maar ook na te gaan of deze kennis altijd en op de juiste tijdstippen toegepast wordt. Dan wordt beheer mede beoordeeld aan de hand van te controleren feiten, wat een zeer betrouwbaar uitgangspunt is voor beoordelingen. Het geven van redenen voor keuzen uit alternatieven die in het verleden zijn gedaan, is niet altijd even betrouwbaar daar de respondenten dit onmiddellijk als antwoord moeten reproduceren, wat niet eenvoudig is. En dit is des te lastiger bij mensen die zich niet gemakkelijk uiten in een gesprek.

Het nagaan van de verbanden tussen kwaliteit van bedrijfsbeheer en houdingen is moeilijker en dubieuzer gebleken door de noodzaak een schaal te maken om deze houdingen te meten. Vooral bij de houding t.a.v. onderwijs kreeg ik de indruk dat niet gemeten werd wat ik wilde meten. Deze indruk werd vooral gevestigd door de zeer scheve frekwentieverdeling van de scores. De konklusies omtrent houdingen en hun verbanden met kwaliteit van bedrijfsbeheer dienen dan ook met de nodige reserves te worden bekeken.

Een bedenking tegen het nagaan van houdingen om verschillen in kwaliteit van bedrijfsbeheer te verklaren, is dat hetgeen verklaard moet worden slechts naar een lager niveau verschoven wordt, maar niet in essentie wordt verklaard. Houdingen zijn een resultaat van aanleg en milieufactoren. De milieufactoren in het vrij geïsoleerde en homogene Nickerie zijn voor de Hindostaanse landbouwbevolking tot op vrij grote hoogte gelijk. Voor de Javaanse boeren dito. Dus voor een verklaring van attitudes moeten we teruggaan naar de aanleg, de persoonlijkheidskenmerken. Alleen hierdoor zal er duidelijkheid kunnen komen omtrent de oorzaken van de bovengenoemde verschillen.

6. LITERATUUR

- BRADFORD, L. and G. JOHNSON, 1964. Farm Management Analysis. 4th ed. John Wiley and Sons Inc., New York.
- GADOUREK, I., 1967. Sociologische Onderzoekstechnieken. Van Loghum Slaterus, Arnhem.
- GRIJPSTRA, B.G., CELOS rapporten nr. 12. Case-studies van landbouwers in Nickerie.
- HEADY, E.O., 1961. Economics of Agricultural Production Resource Use, 4th ed. Prentice-Hall Inc., Englewood Cliffs, N.Y.
- JOHNSON, G.L. et al. - A study of managerial processes farmers. Iowa State University Press, 1969.
- JONGE, H. de, en G. WIELENGA, 1963. Statistische Methoden voor psychologen en sociologen. Wolters, Groningen.
- KAHLON, A.S. and S.S. ACHARYA, 1967. A study of Management Input in Farming. Indian Journal of Agricultural Economics, Vol. XXII, nr. 2.
- ROGERS, E., 1967. Diffusion of Innovations. 5th ed. The Free Press, New York.
- SPECKMANN, J.D., 1965. Marriage and Kinship among the Indians in Surinam. Van Gorcum N.V., Assen.

Enkele sociologische aspecten van de bevolkingsrijst-
cultuur in Nickerie

(vragenlijst voor te leggen aan boeren)

- - -

Naam boer:

Adres boer:

Vragenlijst

1. Sinds wanneer bent u zelfstandig boer? 19..
2. Hoe groot was het bedrijf van uw vader toen u voor uzelf begon? . . . ha
3. Heeft u de laatste 5 jaar geprobeerd meer land te krijgen dan u nu heeft? ja/nee
4. Probeert u nu nog actief land in te huren of bij te kopen? ja/nee

INDIEN NEE

5. Wat is de reden dat u niet meer naar percelen uitkijkt?
 - a. lukt niet
 - b. tevreden zo
 - c. andere reden

Keuze plantmethode - _gewasintensiteit - oogstmethode_

Plantmethode

6. Wat zijn de redenen dat u bent begonnen met inzaai?
 - a. gemakkelijker en sneller
 - b. tekort aan arbeid
 - c. goedkoper
 - d. opbrengst hoger
 - e. 2 gewassen
 - f. andere reden
7. Wat zijn de redenen dat u overplant?
 - a. grotere zekerheid
 - b. genoeg gezinsarbeid
 - c. perceel niet geschikt voor inzaai
 - d. opbrengst hoger
 - e. minder kontante kosten
 - f. weet niet genoeg van inzaai, wacht liever af
 - g. andere reden

Oogstmethode

8. Wat zijn de redenen dat u sikkelt?

- a. perceel te klein
- b. niet goed ontsloten
- c. benutting gezinsarbeid
- d. gebruik bevolkingsras
- e. veel breuk en verlies maaidorser
- f. droogproblemen/-kosten vochtige padi
- g. andere reden

9. Wat zijn de redenen dat u bent gaan combineren?

- a. gemakkelijker
- b. sneller, minder slecht-weer-risico
- c. arbeid tekort
- d. ingezaaid
- e. goedkoper
- f. twee gewassen
- g. andere reden

Gewasintensiteit

10. Wanneer zaaide u voor het eerst 2e crop in? 19..

11. Wat was de reden om te beginnen met 2e crop?

- a. benutting gezinsarbeid en machines
- b. meer inkomen gewenst
- c. andere reden

12. Waarom had u niet eerder een 2e crop?

- a. buren deden het ook niet
- b. geen water
- c. geen uitrusting als ploeg/trekker
- d. had vee
- e. deed liever buitenwerk
- f. perceel niet geschikt
- g. andere reden

13. INDIEN NIET 100% 2e CROP, waarom niet?

- a. geen tijd
- b. geen toereikende uitrusting
- c. percelen niet allemaal geschikt
- d. braakrotatie
- e. heb vee
- f. andere reden

14. INDIEN TOT NU TOE GEEN 2e CROP,
waarom niet?

ORGANISATIE

15. Waarom heeft u een trekker gekocht? a. altijd beschikbaar (met
loonwerker slechte erva-
ringen)
b. voor eigen perceel en
tevens voor loonwerk
c. bedrijfsgrootte maakte
het noodzakelijk
d. andere reden

16. Wanneer dacht u uw trekker te vervangen? over . . . jaar

17. Waarom dacht u hem juist dan te ver-
vangen?

18. Waarom heeft u géén trekker gekocht? a. perceel te klein
b. loonwerk gemakkelijker
c. geen belangstelling
voor loonwerk
d. geen geld, en kan/wil
ook geen krediet
e. weet niets van machines
f. andere reden

19. Kunt u mij voorrekenen waarom het voor u voordeliger is om wel/
niet een trekker te hebben (= werk dus zelf doen, of door anderen
te laten doen)?

.
.
.
.

20. Kunt u mij voorrekenen waarom u uw padi opslaat (in eigen) padi-
schuur, of de oogst direct verkoopt?

.
.
.
.

21. Heeft u berekend op papier of uit het hoofd wat de financiële voor- en nadelen zijn van
	papier	hoofd	niet
a. overgang van 1 naar 2 crops			
b. van bevolkingsras naar edelras			
-

22. Heeft u vorig jaar bij het overplanten respectievelijk inzaaien van uw hoofdgewas ja/nee van te voren berekend vóór welke datum u wilde oogsten, en daarnaar uw inzaai/overplantdatum gericht?

vraag 23 op blz. 5.

24. Wat is beter?
a. droog ploegen
b. nat ploegen
c. niet ploegen
25. Hoe lang moet zaaipadi voorgekiemd worden?
. . . uur onder water
. . . uur boven water
26. Hoeveel dagen na inzaai moet morena worden bestreden?
. . . dagen
27. Hoeveel dagen na overplanten moet morena worden bestreden?
. . . dagen
28. Waarom mag ingezaaide padi eerder worden bestreden dan overgeplante?
-
-

29. Met welk middel en in welke concentratie moet bestreden worden
	middel	concentratie
a. morena		
b. djoesa		
c. pindaja		
-

30. Hoe vaak en wanneer moet edelras bemest worden
	dagen na inzaai	kg/ha	doel
1e x			
2e x			
3e x			
-

31. Wat zijn de voordelen van grotere bedrijven?
a.
b.
c.

23. Vóórdat u beslist over iets wilt u er natuurlijk wel wat vanaf weten. Ik ga u nu een aantal mogelijkheden voorleggen waaruit u informatie zou kunnen krijgen over bepaalde onderwerpen, die u ook opgenoemd zullen worden.

Maakt u voor informatie over de 5 volgende groepen gebruik van één of meer van de genoemde categorieën?

	prijzen, markt- voorzichtich- ten prijs ma- chines, loon- hoogte, inte- resthoogte	mest- ras- sen	medicijn opslag- methoden nieuwe machines	individuen waar- mee je te ma- ken hebt bij beslissen voor boerderij: bu- ren, familie, dealers, ge- huurde arbei- ders	land-, districts en dorpsbest. andere groepen die invloed hebben op je boerderij, zo- als religieu- ze en poli- tieke
1. mensen van belangen- groep					
2. LVV					
3. chauffeurs en trans- porteurs					
4. burens					
5. oudere broers					
6. jongere broers					
7. vader					
8. dealers, handelaars + opkopers					
9. landbouwdemonstraties + landb. vergaderingen					
10. schoolleraar					
11. reclamefolders					
12. kranten					
13. radio					
14. politieke figuren					
15. ervaringen in verleden (op grootlandb. bedrijf)					
16. proberen op eigen bedrijf					
17. ervaringen van ande- ren bekijken					
18. redeneren van infor- matie waarvan u wéét dat ze wáár is					
19. boekhouding eigen ervaringen					

32. Wat doet u om de padi-opbrengst van uw bedrijf te vergroten?
- a.
 - b.
 - c.

Houding landbouw

33. Waarom bent u boer geworden?
- a. geen keus
 - b. wilde het graag
 - c. andere reden
34. Als er genoeg land was voor al uw zoons, zou u dan willen dat al uw zoons landbouwer werden?
- a. ja, graag
 - b. depends, weet niet, geen antwoord
 - c. nee, liever niet

Bent u het eens of oneens met de volgende uitspraken?

35. Als ik opnieuw kon beginnen, dan zou ik géén boer meer worden +/-
36. Mensen die géén boer zijn hebben het beter dan mensen die wél boer zijn +/-
37. Er is tegenwoordig niet veel meer te verdienen in de landbouw. Je kunt beter een ander beroep kiezen +/-

Houding onderwijs

38. Vindt u dat het beter is uw zoon boer te laten worden dan hem te laten studeren? ja/nee
39. Vindt u het niet goed om je huis te verbeteren als je kind dan niet kan studeren omdat je dan geen geld hebt? +/-
40. Vindt u dat het beter is nu een auto te kopen, dan een paar jaar te moeten wachten om de studie van uw kind te kunnen ja/nee
41. Vindt u boeren die al hun kinderen naar de mulo en AMS sturen verstandig of niet? verstandig/niet verstandig
42. Vindt u boeren met meer schoolopleiding minder goede boeren dan de boeren met minder schoolopleiding? betere/slechtere
43. Vindt studeren geld en tijd verkwisten? ja/nee
44. Kent u de naam van het hoofd der mulo in Nickerie?
45. Hoeveel jaar duurt de mulo-opleiding? . . . jaar

46. Zou u willen afdemen de dingen die u voor uzelf en uw gezin zou willen bereiken? Het mogen zowel bepaalde dingen zijn, als een bepaalde toestand.
1	4
2	5
3	6
47. Vindt u geld verdienen
a. het belangrijkste wat er is in het leven
b. niet het belangrijkste
48. Aan wie geeft u de voorkeur?
a. iemand die f.10.000,- heeft verdiend, waarvan de helft (dus f.5.000,-) niet helemaal eerlijk
b. iemand die f.3.000,- heeft verdiend door hard te werken
49. Vindt u hard werken belangrijker dan bidden en religieuze plichten vervullen? ja/nee
50. Vindt u dat het beter is om f.8,- per dag te verdienen door bij een baas te werken, dan f.6,- per dag te verdienen en eigen baas te zijn? ja/nee
51. Als u renteloos van de VCB een langlopende lening krijgt van f.10.000,- voor uw bedrijf, wat zou u daar dan mee gaan doen?
1
2
3
4
5
6
52. Wat zou u kunnen doen om uw gezin zo tevreden mogelijk te maken?
1
2
3
4
5
6

INDIEN NEE

66. Veel boeren doen buitenwerk. Wat is nu de reden dat u geen buitenwerk doet, en ook nooit gedaan hebt?
- a. liever eigen baas
 - b. voldoende werk en inkomen op perc.
 - c. wilde wel maar kon niet krijgen
 - d. andere reden
67. Kunt u aangeven aan welke van de volgende beroepen u de voorkeur geeft? Ik zal u telkens 3 beroepen opnoemen, en dan geeft u aan, welke u het plezierigste vindt, welke daarna enz.
- a. loonwerker met eigen machines / boer / padihandelaar
 - b. ambtenaar / PBP / bacovenpolder
 - c. ambtenaar / boer / padihandelaar
 - d. loonwerker / PBP / bacovenpolder
 - e. padihandelaar / ambtenaar / PBP
 - f. bacovenpolder / boer / padihandelaar